

Nr 77.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats; given Drottningholms slott den 10 februari 1950.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats.

GUSTAF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

För närvarande gäller att hantverkare, som på beställning utfört arbete på en lös sak, har rätt att hålla kvar godset till dess han får betalt för sitt arbete. Däremot äger hantverkaren icke sälja godset och uttaga sin fordran ur köpeskillingen. För att avveckla rättsförhållandet med en betalningsförsumlig kund måste hantverkaren ansöka om betalningsföreläggande eller eventuellt stämma kunden. Med hänsyn till de obetydliga värden det här vanligtvis rör sig om äro dessa utvägar emellertid ofta alltför kostnadskrävande och besvärliga. Från hantverkarhåll har man därför begärt en särskild lagstiftning i syfte att råda bot på de betydande olägenheter av olika slag som drabba hantverkare och mindre industriidkare genom att beställare av arbeten icke inom rimlig tid hämta och betala de beställda arbetena. I förevarande proposition föreslås nu en dylik lagstiftning.

Förslaget innebär att hantverkaren, sedan sex månader förflutit från det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning, skall äga sälja godset och uttaga sin fordran ur köpeskillingen eller, om godset uppenbarligen saknar saluvärde, bortskaffa detsamma. För att godset skall få säljas eller

bortskaffas kräves emellertid enligt förslaget ytterligare, att hantverkaren minst två månader i förväg anmanat beställaren att lösa godset. Försäljning skall i princip ske på offentlig auktion, men det föreslås att försäljning i vissa särskilt angivna fall i stället skall få äga rum under hand. Eventuellt överskott skall utan dröjsmål tillställas beställaren.

Lagen avses skola träda i kraft den 1 januari 1951 och äga tillämpning även om arbetet utförts dessförinnan.

Förslag

till

Lag

om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Har hantverkare fordran för arbete på annans sak, som han äger att till säkerhet för sin fordran kvarhålla, och hava sex månader förflutit efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning, äger hantverkaren i enlighet med vad nedan stadgas sälja godset och uttaga sin fordran ur köpeskillingen eller, om godset uppenbarligen saknar saluvärde, bortscaffa detsamma.

2 §.

Godset må ej säljas eller bortscaffas, utan att hantverkaren minst två månader i förväg men efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning anmanat beställaren att lösa godset vid äventyr att detsamma eljest efter viss angiven tid kommer att säljas eller, om så är hantverkarens avsikt, bortscaffas.

Är anmaningen i rekommenderat brev avlämnad å postanstalt inom riket för befordran till den adress beställaren uppgivit eller, om adressen vid tiden för anmaningen hantverkaren veterligt var en annan, till denna adress, skall hantverkaren anses hava fullgjort vad på honom ankommer.

3 §.

Är fråga varav rätten att sälja eller bortscaffa godset beror föremål för rättegång eller eljest för prövning i laga ordning, må, innan tvisten avgjorts, vad i denna lag stadgas icke föranleda godsets försäljning eller bortscaffande.

4 §.

Försäljning skall ske på offentlig auktion. Är det uppenbart, att hantverkarens fordran jämte de med auktionen förenade kostnaderna ej skulle kunna utgå ur köpeskillingen, må försäljning i stället äga rum på annat lämpligt sätt.

Om tid och plats för auktion skall hantverkaren, såvitt ske kan, i god tid förut underrätta beställaren.

5 §.

Där annan än beställaren, hantverkaren veterligt, är ägare till godset, skall hantverkaren, såvitt ske kan, i god tid tillställa ägaren underrättelse dels om den tid efter vilken godset kan komma att säljas eller bortskaffas dels ock om tid och plats för auktion.

6 §.

Överstiger köpeskillingen, efter avdrag av kostnaderna för försäljningen, hantverkarens fordran, skall hantverkaren utan dröjsmål tillställa beställaren överskottet, såframt ej överskottet betalas till annan, som äger bättre rätt därtill, eller beloppet nedsättes i allmänt förvar i enlighet med vad där-om är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1951 och skall äga tillämpning även om arbetet beställts dessförinnan.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 28 oktober 1949.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, WEIJNE, KOCK, ANDERSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med chefen för handelsdepartementet fråga angående *lagstiftning om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats* samt anför följande.

I skrivelse den 5 februari 1943 har *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* hemställt om lagstiftning till undanröjande av de olägenheter och förluster, som drabbade hantverkare och mindre industriidkare genom att beställare av arbeten icke inom rimlig tid hämtade och betalade de beställda arbetena. I skrivelsen framhåller organisationen, att jämlikt köplagen tillverkare av beställda nya ting i viss mån skyddades, därest tillverkaren bestått materialet, men att en hantverkare, som lagat en gammal sak, icke hade någon vägledande bestämmelse för de oerhört talrika fall, då ägaren till den bearbetade varan underlåte att lösa ut denna.

I anledning härav har häradshövding E. Thomasson inom justitiedepartementet utarbetat en den 15 november 1945 dagtecknad *promemoria angående lagstiftning om rätt för hantverkare att sälja gods, som är kvar hos honom*, med utkast till lag i ämnet. Sedan yttranden inhämtats över promemorian samt ärendet blivit föremål för ytterligare överväganden inom departementet, anhåller jag att nu få upptaga det till behandling.

Behovet av lagstiftning.

För att belysa behovet av lagstiftning har hantverksorganisationen åberopat framställningar från olika till organisationen anslutna förbund. I dessa framhålles, att stora förluster åsamkades förbundens medlemmar genom att kunder icke betalade reparationsarbeten samt att medlemmarna även på annat sätt hade olägenheter av att gods, varå reparationsarbeten utförts, icke hämtades. Sålunda anför *Sveriges skomakarmästarförbund*, att dess 3 200 medlemmar uppskattningsvis torde ha icke hämtade arbeten för minst 100 kronor per medlem stående i verkstadslokalerna; till stor del bestode de icke hämtade skodonen av pjäxor, vilka under eftervintern eller förvåren lämnats

in till reparation och sedan finge stå kvar till hösten eller senare, om de någonsin hämtades. Skomakarmästarförbundet framhåller vidare, att dess medlemmar i anledning av dessa kundernas försummelse torde förlora 10 000-tals kronor årligen, att medlemmarna icke tillhörde befolkningens mest bärkraftiga skikt samt att värdet av skodonen, innan dessa lämnades in för reparation, i många, kanske de flesta fallen understege värdet av reparationen. *Sveriges bokbinderiidkareförening* påpekar bland annat, att bokbindaren mången gång måste hyra dyrbara lokaler för bl. a. förvaring av icke hämtade böcker. Föreningen anför vidare, att det kunde inträffa, att en beställare för att uppnå ett billigt pris beordrade bindning av en större upplaga av en bok och uttog endast en del, medan resten finge ligga kvar. Att kunna befria sig från dessa upplagor, t. ex. genom försäljning eller t. o. m. genom makulering, skulle säkert i längden ställa sig billigare för bokbindaren än att dessa partier i det oändliga upptoge ett dyrbart utrymme. Föreningen påpekar även, att bokbindaren hade att bekosta försäkringar. *Sveriges skrädderiidkares samarbetskommitté* påpekar, att klädesplagg, lämnade till renovering, ofta finge hänga i årtal utan att ägaren läte höra av sig. Skräddaren finge stå risken av att plaggen bleve omoderna och fölle i värde, varigenom den säkerhet, som kunde ligga i att skräddaren finge behålla plaggen tills dessa betalats, bleve mindre värd. *Sveriges glasmästeri- & förgylleriidkares riksförbund*, *Sveriges juvelerare- och guldsmedsförbund*, *svenska optikerföreningen* och *Sveriges sadelmakeri- och tapetserarmästares riksförbund* framhålla, att de lojala kunderna bleve lidande i följd av nu anmärkta missförhållanden. Vidare påtalas att under tider, då det vore svårt att skaffa reparationsmaterial, detta material kunde bli använt på reparation av gods, som finge stå kvar hos hantverkaren. — Kostnaderna för godsets vård påpekas från flera håll. I några framställningar framhålles risken för hantverkaren att, om han till sist gör sig av med gods, som enligt hans mening är värdelöst eller som han antager kunden ha avstått ifrån, kunden till sist ändå kommer och gör anspråk på godset. Flera sammanslutningar — t. ex. *Sveriges urmakareförbund* och *bokbinderiidkareföreningen* — åberopa, att hantverkaren lede stora ränteförluster; han måste betala arbetsmaterial samt vecka för vecka arbetslöner till sina anställda men kunde sedan i årtal få ligga ute med dessa pengar. *Svenska fotografernas förbund* anför, att många beställda och utförda fotografier aldrig hämtades, men att, då dessa fotografier hade värde endast för beställaren, det icke funnes någon möjlighet för förbundets medlemmar att genom lagstiftning bli skyddade mot förluster. *Förbundet Sveriges skönfärgerier & kemiska tvättanstalter* framhåller, att vid de kemiska tvättanstalterna liksom vid varje tvättinrättning kunder ofta underläte att hämta och utlösa till behandling inlämnat gods, varjämte gods, som anstalten mottagit till förvaring, icke alltid hämtades på avtalad tid; fabriken och verkstäderna hade därför kostnader för förvaring och tillsyn av godset, i regel utgörande textilier och pälsvaror, som lätt toge skada av exempelvis mal eller värme. Föreningen meddelar, att en praxis nu hölle på att utbilda sig i det att fabrikanterna vid mottagandet av gods uppställde som villkor, att

om mottaget gods ej avhämtades tre månader efter inlämnandet eller, om viss förvaringstid avtalats, tre månader efter dess utgång, fabriken ej längre ansvarade för godset och förbehölle sig rätt att utan att därom underrätta kunden förfoga över godset, liksom att ur godset utan redovisningsplikt efter gottfinnande bereda sig betalning för sitt arbete och kostnader. Föreningen anför, att vissa svårigheter yppade sig när det gällde att delgiva kunderna detta villkor och att man förutsatte, att beställaren hade sig själv att skylla, om han icke toge reda på villkoren.

Promemorian.

Vad angår innehållet i gällande rätt erinras i promemorian till en början om stadgandet i 2 § köplagen, enligt vilket de för köp av lös egendom gällande reglerna skola vara tillämpliga på vissa arbetsbeting. Det heter i promemorian härom:

I 2 § köplagen stadgas, att därest man betingar sig av annan, att han skall mot vederlag i penningar något förfärdiga och ämnet därtill bestå, beställningen skall anses såsom köp av lös egendom; dock ej där fråga är om uppförande av hus, vattenverk eller annan byggnad. Beträffande dylika, såsom köp av lös egendom ansedda beställningar äro köplagens regler alltså tillämpliga. Enligt 28 § gäller, att om köpeskillingen ej varder i rätt tid erlagd eller åtgärd, varav dess utbekommande må bero, av köparen (beställaren) vidtagen, det ankommer på säljaren (tillverkaren), huruvida han vill häva köpet eller kräva dess fullgörande, dock att, där dröjsmålet är av ringa betydelse, köpet ej må hävas, med mindre det är att hänföra till handelsköp. I 33 § stadgas vidare, att om köparen (beställaren) underlåter att i rätt tid avhämta eller mottaga godset eller om godset i följd av annat dröjsmål från hans sida ej varder till honom utgivet, säljaren (tillverkaren) i regel är pliktig att taga vård om godset intill dess dröjsmålet upphör eller han utövar den rätt att häva köpet, som enligt 28 § må tillkomma honom. Kan i fall som avses i 33 § säljaren (tillverkaren) ej utan väsentlig kostnad eller olägenhet fortfara med godsets vårdande eller förfogar ej köparen (beställaren) över godset inom skälig tid efter det han blivit därom tillsagd, äger säljaren (tillverkaren), enligt stadgande i 34 §, låta det för köparens (beställarens) räkning säljas å offentlig auktion; säljaren (tillverkaren) skall dock, såvitt ske kan, i god tid giva köparen (beställaren) underrättelse om tid och plats för auktionen. Kan ej försäljning sålunda ske — heter det vidare i 34 § — eller är uppenbart, att de med försäljningen förenade kostnader ej skulle kunna ur köpeskillingen utgå, äger säljaren (tillverkaren) bortskaffa godset.

I promemorian anföres härefter att tillverkaren alltså, i de fall då köplagen vore tillämplig, hade möjlighet att låta å offentlig auktion sälja godset för beställarens räkning. Vore köplagen däremot icke tillämplig, hade tillverkaren icke möjlighet att uttaga sin fordran genom att sälja godset. Han vore visserligen icke skyldig att lämna ut godset förrän han fått sin betalning, och vid konkurs eller utmätning ägde han jämlikt 17 kap. 3 § tredje stycket handelsbalken förmånsrätt i godset. Underlåte emellertid beställaren att hämta godset, funnes icke någon lagregel om att hantverkaren hade rätt att realisera detsamma. Ej ens det ålderdomliga, för det praktiska livet föga användbara förfarande, som enligt 10 kap. 2 § handelsbalken stode pant-

havare till buds, ansåges stå öppet för hantverkaren. Ville denne utkräva sin rätt, hade han att tillgripa handräckning för fordran¹ eller att gå till rättegång.

Beträffande behovet av lagstiftning återopas i promemorian hantverksorganisationernas förut återgivna uttalanden. Vidare anföres, att det syntes vara obestriddigt, att avsevärda förluster och andra olägenheter vållades hantverkarna genom att kunder i betydande omfattning underlåte att betala och hämta godset inom skälig tid från det att hantverkarens arbete utförts. Säljare av varor och med dem jämlikt 2 § köplagen likställda tillverkare hade i enlighet med köplagens bestämmelser i viss utsträckning beretts rättsskydd i förevarande hänseende, medan detta ej vore fallet beträffande övriga hantverkare. Hantverkarna i gemen hade icke genom lagstiftning beretts skydd mot en försumlig kund, som av brist på medel, av likgiltighet eller därför att han funne det för sig förmånligt att dröja med betalningen icke hämtade och betalade godset inom skälig tid. Ofta hade hantverkaren i förhållande till kunden den svagare ställningen. Det kunde visserligen sägas, att hantverkaren kunde begära handräckning för sin fordran enligt 1937 års lag om lagsökning och om handräckning för fordran¹ eller ock stämna beställaren till domstol. I allmänhet vore dock var och en av de fordringar, om vilka här vore fråga, så liten, att redan ett handräckningsförfarande, som dessutom kunde av gäldenären avvärjas genom ett naket bestridande, syntes vara en alltför kostsam och besvärlig åtgärd. Vad särskilt anginge rättegång vid domstol vore att märka, att de kunder, som försummade att betala och hämta godset, ofta befunde sig i sådana ekonomiska omständigheter, att det icke funnes någon möjlighet att av dem utfå ersättning för hantverkarens kostnader å målet, vilka i de flesta fall skulle vida överstiga hantverkarens fordran. I någon mån skulle hantverkarna kunna tänkas skydda sig genom att taga betalt i förskott. Inom flertalet områden strede detta dock mot gammal sedvänja, och en fordran på förskottsbetalning skulle ofta upptagas mindre väl av kunden. Ej sällan kunde för övrigt så ej ske, enär priset ej kunde på förhand exakt bestämmas. När fråga vore om en slarvig hantverkare, skulle vidare beställarens intresse kunna betänkligt skadas av att hantverkaren fått betalt på förhand.

Hantverkare inom vissa yrkesgrenar hade, framhålles det vidare i promemorian, sökt lösa frågan genom att med sina kunder avtala, att därest icke beställaren inom viss tid hämtade och betalade godset, hantverkaren skulle äga rätt att realisera godset. Ehuru det i och för sig kunde synas önskvärt att de enskilda parterna skulle själva få reglera avtalsförhållandena efter omständigheterna inom olika områden, syntes dock en lagstiftning här vara påkallad. Skulle varje grupp av yrkesutövare för sig söka införa sina villkor, komme det antagligen att bliva ganska vitt skiftande regler även inom områden, som åtminstone ur kundernas synpunkt vore mycket närstående, och härav kunde lätt missförstånd med åtföljande rättsförluster uppkomma. Det kunde även väntas att villkor komme att uppställas, vilka ginge långt över vad som kunde anses nödvändigt, stundom nog även längre än vad som i

¹ Motsvaras numera av betalningsföreläggande enligt 1946 års lagsökningslag.

rättspraxis skulle godtagas. Villkoret komme måhända att införas bland åtskilliga andra villkor på baksidan av ett tryckt formulär, varigenom kunden lätt skulle komma att förbise detsamma. Det syntes därför bättre att söka lösa frågan genom lagstiftning. Även om avtalsfrihet fortfarande finge råda, kunde det förväntas, att lagen i de allra flesta fallen komme att reglera frågan.

I promemorian diskuteras härefter lämpligheten av att tillskapa en speciallagstiftning för detta ändamål. Det framhålles, att väl vissa betänkligheter kunde anföras mot att sålunda lagstifta endast beträffande en detalj rörande arbetsbetinget. Någon allmän lagstiftning rörande arbetsbeting vore dock icke aktuell. Den här berörda frågans lösning syntes från hantverkarnas synpunkt vara så pass angelägen, att den icke borde anstå den obestämda, troligen långa tid, som förflöte innan en allmän lag om arbetsbeting kunde tänkas föreligga. Det skulle kunna tänkas, att man sökte lösa frågan genom att utsträcka köplagen till att omfatta reparationer och andra hantverksarbeten även när det ej vore fråga om att förfärdiga något, vartill tillverkaren bestode ämnet. Att sålunda utvidga tillämpningsområdet för köplagen, som tillkommit efter skandinaviskt samarbete, syntes dock vara en alltför långt gående åtgärd. Därigenom skulle vissa regler komma att gälla beträffande reparationer o. d., ehuru de icke passade därför, och för dessa avtal om reparationer skulle åtskilliga lagrum ehuru obehöfliga bli att beakta av parterna i dessa mestadels enkla avtal.

Angående förslagets allmänna utformning anføres i promemorian, att en lagstiftning i ämnet borde inriktas på att införa enkla och lätthanterliga regler. Avtal om reparation av skodon, kläder och klockor, bindning av böcker o. s. v. inginges praktiskt taget alltid helt formlöst och i regel endast i närvaro av parterna. Ofta hade varken beställaren eller hantverkaren någon nämnvärd kännedom om gällande rättsregler. En invecklad lagstiftning skulle å ena sidan för många hantverkare bliva en död bokstav och å andra sidan, i den mån den komme att tillämpas av hantverkarna, kunna för kunderna, på grund av deras okunnighet om lagen, medföra obilliga förluster.

Vid denna lagstiftning måste man, framhålles det vidare i promemorian, av hänsyn till kunderna gå fram försiktigt. Många av kunderna tillhörde de mindre bemedlade i samhället och kunde alltså behöva skydd gentemot oskäliga åtgärder från en hantverkares sida; skydd för kunderna vore ofta särskilt påkallat, när det vore fråga om kläder, skodon och andra till livets nödtorft hörande ting.

De av hantverksorganisationen framförda önskemålen avsåge att giva hantverkaren rätt att, efter det skälig tid förflutit, under så enkla former som möjligt avyttra godset, varefter hantverkaren kunde ur köpeskillingen få betalt för sin fordran. Att medgiva en sådan försäljningsrätt syntes i och för sig icke böra möta några större betänkligheter, allenast tillräckligt restriktiva villkor uppställdes för åtgärden och beställaren gjordes underkunnig om denna hantverkarens rättighet.

I fråga om den föreslagna lagstiftningens tillämpningsområde anföres i promemorian, att det icke ansetts påkallat att i denna begränsade lag bestämma begreppet hantverkare. Lagen omfattade icke blott sådana mindre yrkesutövare, vilka man i dagligt tal främst avsåge med ordet hantverkare, utan även yrkesutövare vilka dreve rörelse i större skala. Uttrycket hade i förslaget samma innebörd som i 17 kap. 3 § handelsbalken.

Enligt vad i promemorian uttalas vore det själfvallet, att försäljningsrätten endast borde omfatta sådant gods, som vore kvar hos hantverkaren. Lämna- de en hantverkare ut gods innan han fått betalt, måste han, i likhet med den som sålde på kredit, finna sig i att han endast kunde rikta ett betalningskrav mot beställaren. Någon särskild förmånsrätt i gods, som utlämnats på kredit, eller i annan gäldenärens egendom kunde icke ifrågakomma. Ej heller kunde lagstiftningen ge hantverkaren något skydd, om godset saknade försäljningsvärde. Eftersom t. ex. fotografier i allmänhet hade värde endast för beställaren, finge en fotograf, som ej toge betalt i förskott, stå risken av att beställaren ej kunde betala de framställda fotografierna. En hantverkare, som reparerade för högre kostnad än värdet av det reparerade godset, finge för sin fordran i vad den överstege godsets värde endast ett vanligt betalningsanspråk mot beställaren. Där godset saknade försäljningsvärde, borde hantverkaren, i likhet med vad som enligt 34 § köplagen vore tillåtet för en säljare, äga att, i stället för att sälja godset, bortskaffa det- samma.

I promemorian påpekas, att någon särskild påföljd ej syntes böra stadgas för en beställare som, ehuru han betalt hantverkaren, underlåte att hämta godset. Av hantverksorganisationernas tidigare uttalanden framginge visserligen, att kostnad och annan olägenhet kunde vållas en hantverkare genom att godset, ehuru betalt, dock finge ligga kvar hos honom. Orsaken till att gods låge kvar hos en hantverkare finge dock i de flesta fall anses vara, att beställaren icke kunde eller icke ville betala. Om än detta icke alltid vore fallet, syntes olägenheterna av att visst gods finge ligga kvar, ehuru det vore betalt, icke vara så stora att ett särskilt lagstadgande behövdes. Inom vissa områden — t. ex. bokbinderiet — borde det åtminstone för större beställningar vara möjligt att ordna saken genom en särskild regel i avtalet.

Enligt promemorian borde, för att hantverkarens försäljningsrätt skulle inträda, krävas att viss längre tid förflutit sedan fordringen förfallit till betalning. Till stöd därför anföres:

Såsom villkor för att hantverkaren skall äga göra sig av med gods som är kvar hos honom bör först och främst krävas, att beställaren försummat att lösa godset. Det bör dock ingalunda vara tillräckligt med att beställaren underlåtit att betala på den dag då han betingat sig att få hämta godset. Ett avtal om att t. ex. ett par skodon skulle repareras till viss dag innebär icke, att kunden är skyldig att betala just den dagen. Han kan dröja något och han behöver icke visa något skäl för dröjsmålet; det räcker med att han själf finner det icke passa honom att komma till hantverkaren den bestämda dagen. Och skulle kunden t. ex. resa bort, kan han vänta med betalningen någon kortare tid utan att skomakaren rimligen kan framställa erin-

ran däremot. Ofta bestämmes icke någon viss dag, då arbetet skall vara färdigt. Icke sällan förskjutes en först angiven dag genom att hantverkaren icke blir färdig. Innan kunden skall ådraga sig den påföljden, att skomakaren äger sälja skodonen, måste en ganska lång tid ha förflutit. Vad som bör anses vara skälig tid kan vara mycket olika i olika fall. Det torde emellertid vara en olöslig uppgift att söka stadga olika tider för olika hantverk. Härav skulle dessutom läti vållas oreda. Beträffande samtliga hantverk bör därför lämpligen stadgas en och samma tid. Parterna böra dock bibehållas vid rätt att överenskomma om en annan tidrymd. Av hänsyn främst till de kunder, som äro i små omständigheter, lärer tiden böra sättas så lång som sex månader. I så fall komma endast de klart försunliga att drabbas av påföljden. Tiden bör räknas från det hantverkarens arbete blivit färdigt. Har hantverkaren medgivit senare förfalldag än den då arbetet är färdigt, torde dock tiden böra räknas från förfalldagen. Det kan tydligen för hantverkaren vara svårt att visa när arbetet blivit färdigt. Därest annat icke framgår av omständigheterna, torde emellertid i regel kunna antagas att arbetet blivit färdigt å den i avtalet bestämda dagen.

I promemorian förordas, att viss *a n m a n i n g* skall tillställas beställaren, innan försäljningsrätt inträder. Härom uttalas följande.

I många fall torde påföljden av en betalningsförsummelse icke stå klar för beställaren. Kunden skulle därför kunna av ren okunnighet utsätta sig för risken att förlora sin egendom. För att hindra detta bör krävas, att rätt för hantverkaren att avyttra godset skall finnas endast därest hantverkaren tillställt beställaren ett meddelande, innehållande en anmodan att betala godset jämte uppgift om påföljden av att godset icke betalas i tid. Härvid bör det huvudsakliga innehållet i lagrummen tydligt angivas.

Detta meddelande bör komma beställaren tillhanda ej för kort tid innan godset må säljas. Han bör nämligen efter anmaningen ha skälig tid på sig för att skaffa pengar till betalningen, ordna med godsets hämtning etc. Två månader synes vara en tillräckligt lång frist för detta ändamål.

Å andra sidan torde meddelandet böra givas först efter det arbetet avslutades och fordringen förföll till betalning. Innan betalningsförsummelse föreligger saknar nämligen hantverkarens försäljningsrätt aktualitet. Därest meddelande om hantverkarens möjlighet att sälja godset finge lämnas tidigare, skulle detta kunna tänkas ske redan i samband med avtalets ingående, ehuru det då vore ovisst om försäljningsrätten i framtiden skulle behöva göras gällande. Det är tydligt, att en vid denna tidpunkt lämnad underrättelse om den risk som beställaren löper vid eventuell betalningsförsummelse icke kan anses tillfyllest. En skriftlig underrättelse om försäljningsrätten, som lämnas beställaren vid godsets överlämnande för reparation, kan lätt undgå att uppmärksammas av beställaren. Härtill kommer att beställaren lätt skulle kunna göra en obillig förlust i sådana fall, då han av ren glömska försummat att lösa godset men skulle ha gjort detta, om han blivit påmint. — — —

Känner hantverkaren ej beställarens adress, kan han ej sända anmaningen, och han kan då alltså icke utnyttja lagstiftningens fördelar. En hantverkare bör därför anteckna beställarens namn och adress. Lämpligt är att detta göres på särskilda tudelade blanketter, av vilka beställaren vid godsets avlämnande för reparation får en del och hantverkaren sätter den andra delen på godset. En dylik anordning tillämpas redan inom flera yrkesfack, och den är i allmänhet ägnad att befordra ordning och reda. För att utgångspunkten för sexmånadersfristen skall kunna lättare bestämmas, är det även önskvärt att hantverkaren å blanketten angiver när arbetet skall vara färdigt.

För att en hantverkare skall kunna utnyttja fördelarna av den föreslagna lagstiftningen måste han således underkasta sig visst besvär. Lagstiftningen är emellertid tillkommen till hans egen förmån. Vill han icke underkasta sig besväret, är han icke tvungen därtill. Att han i troligen många fall icke kommer att anse det vara mödan värt att sända anmaning torde bli ofrånkomligt, men detta bör icke hindra en lagstiftning för de fall, där det är fråga om gods som är värt besväret. — — —

Man kan räkna med att hantverkarnas olika organisationer komma att verka för att de föreslagna bestämmelserna bli kända och rätt tillämpade av hantverkarna. Formulär för anmaning torde komma att tillhandahållas av organisationerna. Det är viktigt, att dessa anmaningar icke bli vidlyftigare än nödvändigt, enär eljest uppmärksamheten skulle kunna dragas från det i detta sammanhang väsentliga.

I promemorian anföres vidare, att det vid arbetsbeting kunde uppkomma varjehanda tvistefrågor, t. ex. om priset, om fordringarna på arbetets utförande, om bevisskyldigheten för avtalets innehåll etc. Det kunde icke bli fråga om att i promemorian gå in på dessa frågor, vilka icke vore direkt lösta i lag, ehuru i många hänseenden köplagens bestämmelser syntes vara analogt tillämpliga. Orsaken till att en beställare ej betalade och hämtade en sak kunde emellertid vara, att han icke ansåge sig vara skyldig att betala vad hantverkaren begärde; beställaren ansåge t. ex. att avtal träffats om lägre pris än det begärda, att arbetet icke vore rätt utfört etc. Dessa frågor ha dock icke ansetts påkalla särskilda bestämmelser i nu förevarande sammanhang.

I promemorian föreslås icke några uttryckliga regler rörande påföljden av att hantverkaren överskrede sin försäljningsrätt. Ett sådant överskridande kunde enligt vad i promemorian uttalas vara för handen t. ex. om hantverkaren, då tvist rådde om arvodets storlek, låte sälja godset, ehuru beställaren redan erlagt vad som rätteligen tillkomme hantverkaren. Ett annat fall av överskridande av försäljningsrätten vore, att hantverkaren sålt eller bortskäfat godset utan att i rätt tid dessförinnan ha anmodat beställaren att gälda arvodet. I de fall, då hantverkaren sålunda överskrede sin befogenhet, kunde skadeståndsskyldighet uppkomma gentemot beställaren.

Beträffande sättet för försäljningen anföres i promemorian, att som huvudregel syntes böra upptagas att godset skulle säljas på offentlig auktion. I alla de fall då godsets värde vore ringa — värdet vore ofta endast något eller några 10-tal kronor eller kanske ännu lägre — innebure emellertid ett sådant försäljningssätt alltför stor omgång. Hantverkaren syntes alltså böra tillerkännas rätt att i dessa fall sälja godset på annat lämpligt sätt. Vad som skulle anses vara ett ringa värde på godset kunde icke lämpligen angivas i lagen. Då grunden för den särskilda regeln om försäljning på annat sätt än på auktion vore den, att försäljning på auktion ofta vore för omständlig och kostbar i förhållande till vad godset kunde inbringa, kunde härur hämtas ledning för bedömandet. I regel syntes t. ex. sådant gods som skodon och kläder kunna säljas under hand. Hantverkaren borde i tveksamma fall i sitt eget intresse iakttaga försiktighet innan han utan beställarens medgivande sålde godset annorledes än på offentlig auktion, enär hantverkaren eljest kunde ådraga sig skadeståndsskyldighet gentemot beställaren.

När försäljningen skall ske på auktion, skall beställaren — ehuru han redan fått anmaning att betala — enligt promemorian underrättas om tid och plats för auktionen, så att han vid denna kan bevaka sina intressen. I promemorian anmärkes, att det även för hantverkaren kunde vara förmånligt, att beställaren ropade på auktionen, enär godset oftast hade högre värde för honom än för någon annan.

Försäljningen skall enligt promemorian äga rum för beställarens räkning. Det belopp som influtit vid försäljningen skall alltså slutligen komma denne till godo. I promemorian framhålles emellertid, att hantverkaren icke vore skyldig att utbetala detsamma i dess helhet till beställaren utan ägde att av köpeskillingen behålla vad som motsvarade hans fordran hos beställaren jämte kostnader i anledning av försäljningen, medan överskottet skulle utbetalas till beställaren. Det syntes böra åläggas hantverkaren att, när överskott uppkomme, utan anmaning från beställarens sida tillstålla denne beloppet. Detta syntes i flertalet fall lämpligen kunna ske genom att beloppet översändes per postanvisning eller postgiro, varvid hantverkaren ägde avdraga postportot. Främst av praktiska skäl vore det icke möjligt att stadga skyldighet för hantverkaren att hålla medlen åtskilda från hans egna tillgångar, men olägenheten av att så ej kunde ske syntes ej bli stor, om man ålade hantverkaren att utan dröjsmål sända överskottet till beställaren. Även om skyldighet att hålla pengarna avskilda ej stadgades, kunde hantverkaren enligt 22 kap. 1 § strafflagen bliva förfallen till straff, om han ej kunde redovisa beloppet.

Enligt promemorian skall hantverkaren i fråga om föreskriven anmaning till beställaren att gälda arvodet och underrättelse om tid och plats för auktionen anses hava fullgjort vad på honom ankommer, om anmaningen avsänts i rekommenderat brev. Härom anföres i promemorian, att anmaningen till beställaren måste göras bevisligen, men att det borde vara till fyllest, om den sänts i rekommenderat brev. Som beställare borde hantverkaren, om han vore i god tro, få betrakta den person som, utan att angiva annan som beställare, lämnat godset till honom.

I enlighet med vad sålunda anförts i promemorian har utarbetats ett *utkast till lag angående hantverkares rätt att sälja gods, som är kvar hos honom*, vilket fogats som bilaga till promemorian.

Enligt utkastets 1 § skulle hantverkare, där han hade att fordra arvode för arbete å annans sak och beställaren försummade att lösa godset, äga sälja godset för beställarens räkning sedan minst sex månader förflutit från det arbetet avslutades och fordringen förföll till betalning. För att försäljning skulle få äga rum skulle dock hantverkaren hava minst två månader därförinnan anmanat beställaren att gälda arvodet vid påföljd att godset eljest såldes eller bortskaffades. I utkastets 2 § upptagas bestämmelser om godsets försäljning. I första hand skulle gälla, att godset skulle säljas på offentlig auktion, varvid det ålåde hantverkaren att i god tid underrätta beställaren om tid och plats för auktionen. Vore godsets värde ringa, finge försäljning

ske på arnat lämpligt sätt. Överstege försäljningssumman hantverkarens fordran jämte kostnaderna för försäljningen, skulle hantverkaren vara skyldig att utan dröjsmål tillstålla beställaren överskottet. I utkastets 3 § föreslås, att om godset uppenbarligen saknade försäljningsvärde, hantverkaren skulle, i stället för att sälja godset, äga bortskaffa detsamma. Slutligen föreslås i 4 § ett stadgande av innehåll, att anmaning att gälda arvodet liksom underrättelse om auktionen skulle anses fullgjord om den avsänts i rekommenderat brev.

I promemorian föreslås, att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1947. För att bestämmelserna skulle hinna bliva kända borde en icke alltför kort tid förflyta från lagens utfärdande till dess ikraftträdande. Även utan särskilt stadgande syntes vara klart, att lagen skulle äga tillämpning, även om avtalet om reparation eller ändring av saken i fråga träffats före ikraftträdandet.

Yttranden.

Över promemorian ha yttranden inhämtats från *Svea hovrätt, Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland, kommerskollegium, överståthållarämbetet och länsstyrelserna i Stockholms, Malmöhus, Göteborgs och Bohus samt Västernorrlands län*. Vidare ha yttranden efter remiss avgivits av *föreningen Sveriges härads hövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund samt Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*. Kommerskollegium har vid sitt yttrande fogat särskilda yttranden från *småföretagsutredningen* samt *handelskamrarna i Stockholm, Skåne, Göteborg och Gävle*. Hantverksorganisationen har vid sitt yttrande fogat särskilda yttranden från följande till densamma anslutna yrkesförbund: *bilverkstädernas riksförbund, Sveriges juvelerare- och guldsmedsförbund, Sveriges kopparslagaremästareförening, Sveriges körnsnärsmästareförening, Sveriges skomakarmästarförbund, Sveriges skradderiidkares samarbetskommitté, föreningen Sveriges skönfärgerier & kem. tvättanstalter, Sveriges smides- & mekaniska verkstadsidkares riksförbund* och *Sveriges urmakareförbund*.

I så gott som alla de över promemorian avgivna yttrandena har lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med lagutkastet tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Behovet av lagstiftning i ämnet har vitsordats av *Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Malmöhus samt Göteborgs och Bohus län, härads hövdingföreningen, köpmannaförbundet, hantverksorganisationen, småföretagsutredningen* och samtliga i ärendet hörda *handelskamrar*.

Köpmannaförbundet framhåller, att inom vissa av de branscher, som förbundet företräder, såsom möbel-, manufaktur- och järnbranscherna m. fl., finnes företagare, som mera allmänt från kundkretsen mottogo gods för t. ex. reparation, renovering eller justering och som i likhet med den egentliga yrkesgruppen hantverkare vållats och vållades såväl ekonomiska som andra

olägenheter genom att kunder underlåte att avhämta inlämnat gods och ersätta utfört arbete. Förbundet anknyter vidare till Sveriges skomakarmästarförbunds uttalande, att dess medlemmar uppskattningsvis torde ha liggande icke utlösta arbeten för minst 100 kronor var, och framhåller, dels att därtill komme ytterligare kostnader, såsom lagerhyra, vårdkostnader, ränteförluster m. m., dels att i flera branscher och för åtskilliga företag beloppet kunde vara betydligt större.

Vissa betänkligheter mot förslaget ha dock anförts ur synpunkten om det är lämpligt att genomföra en speciallagstiftning i förevarande hänseende. Sålunda anför *Svea hovrätt*:

De skäl som i promemorian framförts för att påvisa behovet av nu förordade lagstiftning finner hovrätten icke fullt övertygande. I allt fall torde det vara tvivelaktigt om behovet är så starkt att det motiverar en särskild lagstiftning beträffande en detalj rörande arbetsbetinget. Vidare torde betänkligheter kunna anföras mot att lagstifta om hantverkares rätt att sälja gods, som är i hans besittning, utan att samtidigt upptaga till behandling frågan om samma rätt för exempelvis låntagare, depositarie eller annan, som fått annans egendom i sin besittning och förvärvat ett ersättningsanspråk på grund av egendomens vård, förvaring, reparation, transport eller dylikt. Med all sannolikhet skulle det vid en sådan allsidig prövning visa sig, att ett genomförande av de tankar, som ligga till grund för de nu förordade bestämmelserna, följdriktigt borde medföra bestämmelser av liknande innehåll även inom andra delar av civilrättens område. Slutligen kan mot lagstiftningens genomförande åberopas att utformningen av institutet arbetsbeting hör till de ämnen, vilka torde lämpa sig för det gemensamma skandinaviska lagstiftningsarbetet inom obligationsrätten; förhoppningar torde finnas att detta arbete inom en snar framtid kommer att återupptagas. Med hänsyn till vad nu framhållits skulle det sålunda kunna dragas i tvivelsmål, huruvida tillräckliga skäl finnas att utbryta ifrågavarande del ur dess sammanhang och göra den till föremål för särskild lagstiftning. Då emellertid en sådan lagstiftning i och för sig icke torde innebära några olägenheter men väl vissa praktiska fördelar, finner sig hovrätten likväl icke böra framställa någon erinran mot genomförandet av den begränsade lagstiftning, som avses med förslaget.

Stockholms handelskammare ifrågasätter till en början, om det icke kan anses tillåtet att analogiskt tillämpa de flesta av köplagens regler, bl. a. 33 och 34 §§, på det materiella arbetsbetinget. Även om så vore fallet, anser emellertid handelskammaren det i och för sig icke vara onödigt med en reglerande dispositiv lagstiftning på förevarande område. En sådan reglering skulle vara ägnad att undanröja den osäkerhet i många avseenden, som för närvarande kännetecknade förhållandet mellan hantverkaren och hans kunder, och att häva den berättigade tvekan, som föreläge då man i ett visst fall ställdes inför frågan att tillämpa köplagens grundsatser utanför dess egentliga giltighetsområde. Det oaktat avstyrker handelskammaren, att en särskild lagstiftning genomföres av nu föreslaget innehåll, och anför:

Ehuru lagstiftningsåtgärder under alla förhållanden äro önskvärda, böra de enligt handelskammarens uppfattning likväl icke avse allenast här berörda detalj av arbetsbetinget utan lämpligen syfta till en allmän lagstift-

ning härom. Av utredningsmannen anförda skäl till stöd för förslaget om en separatlagstiftning, nämligen att en generell reglering för närvarande icke vore aktuell och att frågan om hantverkarnas försäljningsrätt vore så angelägen, att den icke borde anstå den långa tid, som förväntades förflyta i avvaktan på en allmän arbetsbetinglag, kan handelskammaren icke finna bärande. Även om den väckta frågan är angelägen och i behov av lösning — något som i särskilt hög grad är fallet, om en analog tillämpning av köplagen är utesluten — kan den icke fördenskull anses så brådskande, att den skulle kunna motivera, att allenast detta spörsmål bland de många andra med arbetsbetinget förknippade utbrytes och upptages till särskild behandling. En särslagstiftning av förevarande art är ur principiella synpunkter betänkelig. Den är ägnad att giva anledning till nya liknande detaljregleringar, den bryter sönder lagstiftningens enhetlighet och medför med nödvändighet bristande överskådlighet. Svårigheter kunna förväntas uppkomma vid bedömande av relationen mellan de av lagen reglerade förhållandena och de utanför denna liggande, alltjämt oreglerade. En dylik detaljlagstiftning på ett område av civilrätten kan vidare tänkas få icke förutsedda återverkningar på andra närstående oreglerade rättsområden.

Å andra sidan anføres av *kommerskollegium*, att en utredning om allmän lagstiftning angående arbetsbetinget sannolikt skulle bli mycket tidskrävande, och att enligt vad den föreliggande utredningen syntes giva vid handen ett starkt intresse föreläge att den nu avhandlade frågan icke bleve uppskjuten. *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* betecknar det som ytterst olyckligt ur hantverkets synpunkt med ett uppskov av frågan till dess en mera fullständig lagstiftning om arbetsbetinget framdeles eventuellt bleve genomförd. I en den 24 oktober 1947 dagtecknad skrivelse till Konungen har organisationen på nytt understrukit vikten av att den föreslagna lagstiftningen snarast möjligt komme till stånd och därvid särskilt framhållit, att behovet av en lagstiftning ytterligare aktualiserats genom rådande lokalsvårigheter för hantverkarna.

Frågan om den föreslagna lagstiftningens tillämpningsområde beröres av *Svea hovrätt*, som uttalar, att det visserligen vore teoretiskt välgrundat att, som i förslaget syntes ha skett, anknyta till den säkerhetsrätt, som enligt 17 kap. 3 § handelsbalken tillkommer hantverkare, och i begreppet »hantverkare» inlägga samma betydelse som där, men att med hänsyn till den föreslagna lagstiftningens praktiska innebörd det dock syntes önskvärt, att stadgandets tillämpningsområde bleve bättre klarlagt, åtminstone i motiveringen. Samma synpunkt anføres av *kommerskollegium*, *köpmanförbundet* och *Skånes handelskammare*.

Även *hovrätten över Skåne och Blekinge* anser det böra tydligare angivas, huruvida för rätt att sälja eller bortskaffa godset kräves, att hantverkaren har retentionsrätt för sin fordran, och anför:

Denna distinktion kan få betydelse i fall då beställaren icke äger saken (han har t. ex. lånat den) eller då beställarens äganderätt är villkorlig (han har t. ex. köpt godset på avbetalning med ägareförbehåll för säljaren och har ännu icke till fullo erlagt köpeskillingen). Om hantverkaren i dylikt fall icke är i god tro beträffande beställarens (ovillkorliga) äganderätt till saken, torde han enligt gällande rätt i allmänhet icke äga att gentemot ägaren

respektive avbetalningssäljaren kvarhålla godset till säkerhet för sin fordran å ersättning för arbetet (jfr rättsfall i N. J. A. 1936: 650). Även om det icke är uteslutet att en hantverkare, som saknar retentionsrätt, i vissa fall skulle kunna berättigas att sälja eller bortskaffa godset, torde detta dock icke såsom i lagutkastet skett kunna uppställas såsom en allmän regel.

Skånes handelskammare ifrågasätter, om icke lagen borde erhålla tillämpning även då detaljaffärer mottaga gods för reparation men icke utföra arbetet själva utan anförtro detta åt hantverkare. Enligt kammarens mening borde i dylikt fall affärsidkaren få den befogenhet, som enligt förslaget skall tillkomma hantverkaren.

I ett yttrande beröres den praktiskt viktiga begränsning av lagens tillämpningsområde som ligger i kravet på att hantverkaren viss tid innan godset säljes eller bortskaffas skall hava anmodat beställaren att gälda hans fordran. Härigenom uteslutes från lagens tillämpning de fall, då beställarens adress ej är känd. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* ifrågasätter, om icke lagstiftningen borde kunna göras tillämplig även i vissa sådana fall.

Å andra sidan ifrågasätter *Skånes handelskammare* en begränsning av lagens tillämpningsområde med hänsyn till godsets värde på så sätt att lagen icke skulle gälla, om hantverkarens fordran vore ringa i förhållande till godsets värde och ej heller om detta värde överstege 200 kronor. Även *handelskammaren i Göteborg* säger sig ha övervägt möjligheten att föreslå införandet av en kompletterande bestämmelse, enligt vilken försäljning icke skulle kunna ske därest godsets värde överstege ett visst i lagen fastställt belopp. Särskilt med hänsyn till svårigheten även för fackmannen-hantverkaren att i vissa fall, t. ex. i fråga om antikviteter, bedöma en till reparation inlämnad varas verkliga värde med därav följande ovisshet beträffande frågan, huruvida försäljning vore lagenligt medgiven eller ej, har handelskammaren dock ej ansett sig böra förorda införandet i lagen av en dylik bestämmelse.

Den allmänna konstruktionen av hantverkarens rätt i förslaget, enligt vilket det förutsättes dels att viss tid förflutit från det arbetet avslutades och fordringen förföll till betalning, dels att viss kortare tid förflutit från det hantverkaren särskilt anmanat beställaren att betala, kritiserar av *hovrätten över Skåne och Blekinge*, som föreslår, att det förstnämnda kravet utgår. Hovrätten anför härom:

När en person beställer reparation eller dylikt å en sak, torde i allmänhet viss tid för avhämtning bestämmas. Om detta icke sker, lär det dock endast i undantagsfall inträffa, att kunden icke på ett ungefär kan beräkna, när reparationen blir färdig. Kunden har alltså möjlighet att på förhand beräkna, när betalningen skall äga rum, och göra en kalkyl beträffande sina betalningsmöjligheter vid den tidpunkten. På grund härav och då hantverkaren ej sällan är för sin utkomst beroende av att betalning för verkställt arbete inflyter efter hand som arbetet blir färdigt synes den föreslagna fristberäkningen väl sträng mot hantverkaren. Det väsentliga momentet i fristberäkningen torde vara anmaningen. Enligt hovrättens mening bör det såsom villkor för rätt att sälja eller bortskaffa godset räcka att beställaren

fått viss, ej alltför lång tid på sig att betala sedan anmaning skett. Att därutöver fordra att viss tid skall hava förflutit från arbetets avslutande eller förfallodagen synes onödigt.

De föreslagna respittiderna, sex månader från förfallodagen och två månader från anmodan, anser *länsstyrelsen i Malmöhus län* vara alltför långa och kunna minskas till tre respektive en månad. Länsstyrelsen framhåller, att förfarandet eljest komme att taga betydligt längre tid än rättegång och utmätning. Samma förslag framställles av *handelskammaren i Gävle*. I anledning av sistnämnda förslag har *kommerskollegium* invänt, att de i promemorian föreslagna tiderna valts med hänsyn till kunder, som vore i små omständigheter, och med tanke på att påföljden i möjligaste mån skulle drabba endast de klart försumlige kunderna. *Kommerskollegium* har därför anslutit sig till det i promemorian framlagda förslaget.

I fråga om den anmaning, som hantverkaren enligt lagutkastet skall tillställa beställaren, ha i yttrandena framkommit flera ändringsförslag. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser det böra tydligare angivas i lagtexten, att anmaning kräves ej endast för rätt att sälja godset utan även för rätt att på annat sätt bortskaffa detsamma.

Samma *hovrätt* framhåller, att anmaning enligt 1 § och underrättelse enligt 2 § i vissa fall syntes böra tillställas även annan än beställaren. Om hantverkaren då han mottog godset och utförde arbetet var i god tro beträffande beställarens (ovillkorliga) äganderätt men sedermera får kännedom om att godset tillhör annan än beställaren eller av denne köpts med ägareförbehåll för säljaren, borde sålunda ägaren respektive säljaren erhålla underrättelse för att kunna skydda sina intressen. Frågan härom beröres även av *bilverkstädernas riksförbund*.

I flera yttranden uttalas, att det av lagtexten, ej endast av motiveringen, bör framgå, att anmaning skall göras först sedan arbetet avslutats och hantverkarens fordran förfallit till betalning. Denna mening uttalas av *Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Övre Norrland* och *överståthållarämbetet*.

I några yttranden diskuteras vad anmaningen bör innehålla. Enligt *Göta hovrätt* bör anmaningen, utöver vad i förslaget sägs, innehålla uppgifter om när arbetet avslutats, till vilket belopp hantverkarens fordran uppgår och när den förfallit till betalning samt huruvida hantverkaren i händelse av uraktlåten betalning ämnar försälja godset annorledes än på offentlig auktion eller bortskaffa detsamma.

Häradshövdingföreningen yttrar härom:

Även om räkning tillsänts beställaren, är det ej säkert, att den kommit honom tillhanda. Han kan vidare ha förlagt densamma. Från beställarens synpunkt kan följaktligen den anmaning, som avses i 1 §, framstå som den första upplysning han får om att arbetet är färdigt och skulden förfallen. Av samma skäl är det icke heller säkert, att han vid mottagandet av anmaningen har klart för sig fordringens belopp och vilken dag den förfallit till betalning. Anmaningen, som skall ske minst två månader innan hantverkaren äger

försälja godset, visar följaktligen ej, när denna hantverkarens rätt inträder. Beställaren synes dock skäligen kunna begära att få kännedom om hantverkarens ståndpunkt i dessa hänseenden och vad dennes handelsböcker utvisa därom.

Det torde vidare ej sällan inträffa, att gods som beställaren anser vara av relativt högt värde eller som för honom har särskilt affektionsvärde, av hantverkaren anses ha ringa eller intet försäljningsvärde. Möjligheten av en sådan olikhet i uppfattningen kan för beställaren vara så avlägsen att han ej reflekterar därpå. Beställaren, som i dylikt fall saknar anledning antaga, att försäljning kan komma att äga rum under hand eller att godset bortskaffas, avvaktar följaktligen underrättelse enligt 2 § om tid och plats för auktionen. Först sedermera erfar han att godset sålts under hand eller undanskaffats. Även i detta hänseende synes beställaren skäligen kunna fordra, att hantverkaren, om han anser sig ha rätt att förfoga över godset i annan ordning än genom försäljning å auktion, meddelar beställaren detta. Även om det objektiva värdesättande, som enligt stadgandena i 2 § och 3 § kräves av hantverkaren, i allmänhet bör kunna fordras även av beställaren, kan dock icke förbises att den sistnämnde ofta saknar hantverkarens sakkunskap i detta hänseende.

På nu anförda skäl och då lämnandet av upplysningar i berörda hänseenden ej kan anses betungande för hantverkaren, om det sker i samband med fullgörandet av anmaningsskyldigheten, hemställer föreningen att i lagen stadgas, att den i 1 § föreskrivna anmaningen skall vara åtföljd av räkning, utvisande vad arbete som utförts, tiden då det slutförts och fordringens belopp samt av meddelande om det sätt, varpå hantverkaren ämnar förfoga över varan.

Att hantverkaren skall vara skyldig att i anmaningen angiva, om han i händelse godset icke avhämtas ämnar sälja det på auktion eller under hand eller bortskaffa det, förordas även av *kommerskollegium* och *Skånes handelskammare*.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser däremot, att anmaningen bör kunna ytterligare förenklas, och anför:

Enligt hovrättens mening är den föreslagna proceduren alltför omständlig. Det kan med skäl befaras att de hantverkare, som överhuvud taget komma att begagna sig av de möjligheter lagen erbjuder, så småningom komma att för vinnande av lättnad i skrivarbetet slå ihop beställningssedeln med anmaningsformuläret och tillstålla kunderna det hela omedelbart vid beställningen. Anmaningen kommer sålunda med någon omformulering att inflyta bland beställningsvillkoren och torde bliva gällande såsom ett sådant. Går utvecklingen i den nu antydda riktningen, torde den föreslagna lagen få ytterst ringa praktisk betydelse. Lämpligt vore emellertid, att även hantverkare, som sköta expeditionen av kunderna formlöst, genom lag beredd möjlighet att utan avsevärd förändring av sina affärsmetoder sälja eller bortskaffa icke avhämtat gods. Detta syfte kan åtminstone delvis uppnås, därest anmaningen enligt 1 § begränsas till en helt formlös anmodan om betalning. Det måste antagas, att det ganska kort tid efter lagens ikraftträdande skall stå klart för det allmänna medvetandet, att underlåtenhet att betala viss tid efter anmaning kan medföra risk att godset säljes eller kastas bort.

Handelskammaren i Gävle framhåller, att anledningen till att gods icke utlöses kan vara t v i s t om arbetets utförande eller ersättningens belopp, och

föreslår, att beställaren skall kunna hindra försäljning genom att ställa säkerhet för hantverkarens fordran. *Kommerskollegium* finner detta förslag värt beaktande. Jämväl *Stockholms handelskammare* efterlyser bestämmelser för det fall att tvist råder.

I frågan, huruvida och under vilka förutsättningar försäljning må kunna ske annorledes än på offentlig auktion, göras i yttrandena följande uttalanden.

Köpmannaförbundet föreslår, att försäljning under hand ej alls skall tillåtas. Förbundet framhåller, att någon motsvarande möjlighet icke finnes i köplagen och att den föreslagna lagstiftningen borde i största möjliga utsträckning och mera än som skett i det remitterade förslaget ansluta sig till köplagen.

Svea hovrätt finner den föreslagna regeln om försäljning under hand alltför obestämd till sin räckvidd och ifrågasätter, om det till ledning för tillämpningen borde föreskrivas, att försäljning på annat sätt finge ske, då de med auktionen förenade kostnaderna vore allt för höga i förhållande till vad godset väntades komma att inbringa vid auktionen. Enligt *stadsdomareföreningens* mening vore det önskvärt, om hantverkaren då försäljningen skett under hand vore beredd att med intyg av trovärdiga personer eller annorledes styrka, att godsets värde var ringa. *Hovrätten för Övre Norrland* anför i detta ämne:

Den förutsättning för försäljning under hand, som angivits med det obestämda uttrycket att godsets värde är »ringa», synes skola föranleda mycken villrådighet bland hantverkarna och lätt kunna medföra skadeståndsskyldighet för dem. Visserligen läser väl snabbt nog utbilda sig en praxis om vad som skall menas med att godsets värde är ringa, men denna praxis kan knappast antagas tränga igenom till alla de småhantverkare som kunna komma att beröras av bestämmelserna; och det kan förmodas att vid utbildandet av praxis hantverksorganisationerna skola göra sig gällande i en utsträckning som kanske icke är fullt förenlig med skäligen tillgodoseende av beställarnas intressen.

Måhända blir det, till förekommande av villrådighet och för åstadkommande av erforderlig stadga, nödvändigt att i lagen angiva en bestämd värdegräns beträffande godset, under vilken gräns försäljning under hand må ske. Betänkligheter mot fixerandet av en sådan gräns kunna dock anföras.

Svea hovrätt framhåller vidare, att motsvarande stadgande i köplagen även reglerar det fall, då försäljning på offentlig auktion ej kan ske exempelvis därför att förbud utfärdats mot fri försäljning av sådant gods, varom är fråga, och förordar att en liknande bestämmelse upptages i lagutkastet.

Angående den underrättelse om tid och plats för auktion, som hantverkaren skall sända, framhåller *överståthållarämbetet*, att enligt den föreslagna lydelsen hantverkaren kan i den anmaning, som stadgas i 1 §, intaga även underrättelse om auktionen, vilket vore olämpligt, då denna underrättelse hörde till ett senare skede i händelseförloppet och borde avlätas för sig. Vidare uttalar ämbetet, att det skulle underlätta tillämpningen samt

bidraga till trygghet och säkerhet, om bestämningen »i god tid» ersattes av en mera exakt, möjligen en vecka.

I några yttranden efterlyses en närmare bestämning av vilket belopp hantverkaren äger tillgodogöra sig ur försäljningssumman. *Svea hovrätt* anför, att uttrycket »fordran» i 2 § kunde uppfattas såsom åsyftande endast den fordran, som omtalas i 1 §, nämligen fordran på arvode, men att förslagets mening syntes vara att inbegripa även fordran på vårdkostnad, ränta och dylikt. Samma synpunkt anföres av *hovrätten för Övre Norrland och kommerskollegium*.

Göta hovrätt anför härom:

I praxis anses hantverkare enligt 17 kapitlet 3 § handelsbalken äga förmäns- och retentionsrätt beträffande mottaget gods icke blott för arvode i egentlig mening utan för varje ersättningsanspråk på grund av godsets reparation (inkl. tillsläppt material), vårdande, förvaring, transport e. d. Den rätt att sälja godset för erhållande av betalning därur, som enligt förslaget skall tillkomma hantverkaren, bör därför enligt hovrättens uppfattning gälla varje fordringsanspråk av nu angivet slag. Hovrätten föreslår fördenskull, att 1 § i lagförslaget omredigeras.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt *föreningen Sveriges skönfärgerier & kem. tvättanstalter* ha ifrågasatt, att bestämmelser borde meddelas för det fall, då beställaren icke kan anträffas för att mottaga överskottet.

Om sättet för anmaning och för underrättelse om auktionen uttalar *föreningen Sveriges skönfärgerier & kem. tvättanstalter* det allmänna omdömet, att det föreslagna förfarandet syntes för tungt och borde kunna förenklas, samt tillägger:

Alternativt borde hantverkaren ha rätt att kungöra försäljningen i härför godkänt tidningsorgan. Han kunde då genom att samtidigt kungöra och försälja kvarlämnat gods för t. ex. ett helt eller ett halvt år nedbringa kostnader och besvär. Vi anse också att det borde vara tillfyllest om i kungörelsen meddelades att eventuellt överskott kunde avhämtas hos hantverkaren.

Köpmannaförbundet ifrågasätter, huruvida bestämmelsen om rekommenderat brev vore behöfvig, då numera i svensk rätt denna försändelseform allmänt tillerkänts bevisvärde och någon motsvarande bestämmelse icke finnes i liknande lagar.

Hovrätten över Skåne och Blekinge ifrågasätter ur andra synpunkter, om kravet på rekommendation bör uppställas:

Innebörden i det föreslagna stadgandet är icke klar och förtydligas icke genom motiveringen. Det kan tolkas antingen så att en hantverkare, som sänt meddelandet i rekommenderat brev under den av kunden uppgivna adressen är berättigad att sälja eller bortskaffa godset, även om meddelandet återkommer till avsändaren såsom obeställbart, eller så att en rekommenderad försändelse med riktig adressbeteckning går på kundens risk, så att denne står faran för att försändelsen under postbefordringen kommer bort eller försenas, eller så att det innefattar båda dessa alternativ. I intetdera fallet föreligger

något bärande skäl att uppställa kravet, att försändelsen skall vara rekommenderad. Kan hantverkaren på ett eller annat sätt bevisa, att meddelandet avsänts, torde detta vara tillfyllest.

Frågan om betydelsen av att brevet återkommer som obeställbart beröres av *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* samt av *fyra till denna anslutna yrkesförbund*. Organisationen framhåller, att i de fall, där godset icke avhämtas, beställaren ofta torde ha flyttat från orten eller eljest vara svår-anträffbar, och att hantverkarens försäljningsrätt i stor utsträckning skulle bli illusorisk, om den icke finge tillämpas i dylika fall.

Enligt *köpmannaförbundets* mening borde stadgandet liksom 61 § köplagen innehålla att meddelandet ginge på mottagarens risk. *Svea hovrätt* föreslår i överensstämmelse med 3 kap. 42 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom ett stadgande av innehåll, att hantverkaren skall hava avlämnat försändelsen i rekommenderat brev under beställarens vanliga adress. *Överståthållarämbetet* föreslår, att försändelsen skall sändas under den adress beställaren uppgivit eller, om hantverkaren vet att han flyttat, under den nya adressen. *Handelskammaren i Gävle* önskar få fastslaget, att hantverkaren skall kunna använda den uppgivna adressen utan att forska efter om den är riktig.

Kommerskollegium och *handelskammaren i Göteborg* ifrågasätta, om icke beträffande underrättelsen om auktion borde uppställas det strängare kravet, att densamma tillställts beställaren i rekommenderat brev med mottagningsbevis. *Handelskammaren* anför härom:

Erfarenheten visar, att å offentlig auktion erhållet pris ofta icke ens tillnärmelsevis motsvarar det försålda godsets verkliga värde. Enligt kammarens åsikt måste det därför anses önskvärdt, att största möjliga säkerhet skapas för att underrättelsen om auktionen kommer kunden tillhanda, samtidigt som hantverkaren erhåller ett mera godtagbart bevis än postverkets inlämningskvitto att så verkligen skett. Denna modifikation av de föreslagna bestämmelserna synes kammaren så mycket mera angelägen som värdet av till reparation inlämnat gods ofta kan vara synnerligen betydande. — — — Det av kammaren ifrågasatta aviseringssättet, rekommenderat brev med mottagningsbevis, komme att i viss mån fylla samma uppgift som en värdemässig försäljningsgräns, nämligen att i största möjliga utsträckning nedbringa risken för allmänheten att utsättas för mera avsevärda ekonomiska förluster i samband med försäljning av till reparation inlämnat gods å offentlig auktion.

Det i promemorian gjorda uttalandet, att lagen utan särskilt stadgande ägde tillämpning, även om avtalet om reparation eller ändring av saken träffats före ikraftträdandet, finner *hovrätten över Skåne och Blekinge* stå i strid mot den erkända grundsatsen, att bestämmelser av civilrättslig natur ej erhöles tillämpning på rättsförhållanden som uppkommit före lagens ikraftträdande, såvitt ej annat uttryckligen bestämdes. Om lagen skulle få tillbakaverkande kraft, måste detta enligt hovrättens mening stadgas i en övergångsbestämmelse.

Departementschefen.

Det rättsförhållande, som uppstår då en hantverkare på beställning utför arbete på en sak, är mycket knapphändigt reglerat i vår lagstiftning. En allmän reglering av arbetsbetinget finnes sålunda endast för det fall att hantverkaren åtagit sig att förfärdiga ett helt nytt föremål samt att därvid även bestå materialet. Då gäller enligt 2 § köplagen, att lagstiftningen om köp av lös egendom i sin helhet blir tillämplig på rättsförhållandet. Beträffande andra slag av arbetsbeting, d. v. s. dels sådan nytillverkning vid vilken beställaren tillhandahåller materialet och dels arbete på färdiga saker, såsom reparation, ändring, rengöring o. s. v., saknas helt lagbestämmelser, om man bortser från en speciell regel i 17 kap. 3 § tredje stycket handelsbalken. Enligt detta stadgande äger hantverkare, som på beställning utfört arbete på en lös sak och som alltjämt har kvar godset i sin besittning, förmånsrätt för »arvode å godset», därest detta blir utmätt eller beställaren råkar i konkurs. Det föreligger emellertid här enligt allmänt vedertagen uppfattning icke endast en förmånsrätt utan jämväl en sakrätt, nämligen en rätt för hantverkaren att innehålla godset till dess han får betalt för sitt arvode.

Det har sedan länge diskuterats, huruvida denna säkerhetsrätt är att betrakta som panträtt eller allenast retentionsrätt. Spörsmålet är av betydelse ur den synpunkt, varom i detta ärende är fråga. Såsom panträtt brukar nämligen betecknas en sådan säkerhetsrätt, där rättsinnehavaren kan förskaffa sig betalning för sin fordran genom att realisera godset. Om ej andra regler finnas för en pantrealisation, kan denna äga rum enligt det — låt vara ålderdomliga och för det praktiska livets behov föga användbara — förfarande, som står panthavare till buds enligt 10 kap. 2 § handelsbalken. För en retentionsrätt är däremot utmärkande, att rättsinnehavaren (retinenten) endast har befogenhet att kvarhålla godset till dess han får sin betalning; han har sålunda icke ens den realisationsbefogenhet, som tillkommer panthavare enligt sistnämnda lagrum. Härvid bortses dock från det fall att beställaren råkar i konkurs, i vilket läge självständig realisationsbefogenhet i princip tillkommer ej endast panthavare utan även retinent (195 § jämförd med 73 § konkurslagen). Numera torde rättsuppfattningen, åtminstone vad angår befogenheten att realisera, ha stadgat sig i enlighet med det alternativ, som innebär att hantverkares säkerhetsrätt betraktas enbart som en retentionsrätt. Emellertid skulle hantverkaren på en annan grund kunna tänkas äga realisationsbefogenhet även enligt nu rådande rättsuppfattning, nämligen om — såsom Stockholms handelskammare ifrågasatt — stadgandet i 34 § köplagen angående säljares realisationsrätt vore analogiskt tillämpligt vid andra arbetsbeting än de i 2 § köplagen berörda. Denna mening saknar icke anhängare i äldre svensk doktrin, men de rättsvetenskapsmän som under de senaste två, tre decennierna sysslat med frågan om hantverkares säkerhetsrätt ha så bestämt givit uttryck åt den uppfattningen, att hantverkare — bortsett från konkursfallet — icke har någon självständig realisationsbefogenhet, att de därmed även få anses ha avvisat tanken på att i detta sammanhang analogiskt tillämpa ifrågavarande stadgande i köplagen. Av den skrivelse från Sveriges hantverks-

och småindustriorganisation, som aktualiserat förevarande lagstiftningsfråga, måste för övrigt anses framgå, att vad nu anförts motsvarar rättsuppfattningen bland dem för vilka spörsmålet om säkerhetsrättens natur har mest praktisk betydelse. I vilket fall som helst kan det, såsom också Stockholms handelskammare trots sitt nyss åberopade yttrande själv ansett, icke vara tillrådligt att låta förevarande lagstiftningsfråga falla allenast på den grund, att man skulle våga antaga att köplagens regler vore analogiskt tillämpliga på sådana fall av arbetsbeting varom nu är fråga.

Om man alltså utgår från att hantverkare och med dem jämställda sakna realisationsbefogenhet enligt gällande rätt, uppkommer härnäst spörsmålet huruvida de olägenheter, som enligt hantverks- och småindustriorganisationens nyssnämnda framställning drabba hantverkare och mindre industriidkare genom att beställare av arbeten icke inom rimlig tid hämta och betala de beställda arbetena, kunna anses vara av så stor praktisk betydelse, att det är motiverat att beträda lagstiftningsvägen för att råda bot på dessa olägenheter. I detta avseende må framhållas, att hantverksorganisationens begäran grundar sig på framställningar från olika till organisationen anslutna yrkesförbund. Enligt vad dessa gjort gällande åsamkas förbundens medlemmar avsevärda förluster genom att kunder icke betala reparationsarbeten, varjämte medlemmarna även på annat sätt sägas ha olägenheter av att gods, varå reparationsarbeten utförts, icke hämtas. Sveriges skomakarmästarförbund uppskattar exempelvis för sina medlemmar dessa förluster till tiotusentals kronor årligen. I uttalanden från andra yrkesförbund påpekas, att hantverkarna icke endast ha ränteförluster och andra olägenheter av att icke få betalt i rätt tid utan kunna få vidkännas jämväl direkta utgifter för lokalhyra, vård och försäkring. Stundom försämras även hantverkarens säkerhet genom att arbetsprodukten blir föråldrad eller eljest sjunker i värde. Härtill kommer, såsom i en senare framställning från hantverksorganisationen understrukits, att det på grund av rådande lokalsvårigheter blir allt besvärligare för hantverkarna att lagra gods som icke avhämtats. Även i de över promemorian avgivna yttrandena har vitsordats att behov föreligger av en lagstiftning i ämnet, och i så gott som samtliga yttranden har det vid promemorian fogade lagutkastet i ämnet i huvudsak tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Av det sagda måste anses framgå, att det verkligen föreligger ett praktiskt behov av att reglera rättsförhållandet mellan hantverkare och betalningsförsumliga kunder på ett mera rationellt sätt än vad som för närvarande är fallet. Visserligen äger hantverkaren, såsom förut framhållits, enligt gällande rätt befogenhet att innehålla godset till dess han får betalt. Men då det påtryckningsmedel på kunden att betala sin skuld, som denna säkerhetsrätt innebär, icke är förenad med någon realisationsbefogenhet, räcker säkerhetsrätten såsom sådan icke till, därest kunden på grund av betalningssvårigheter, av liknöjdhet eller annat skäl underlåter att lösa ut godset. Vill hantverkaren likväl få betalt för sitt arbete, nödgas han därför ansöka om betalningsföreläggande eller eventuellt stämma beställaren, varefter han kan begära utmätning i det gods som är kvar hos honom. Det är emellertid ingalunda säkert, att ett för hantverkaren positivt resultat nås på denna väg. De

föremål som kunderna underlåta att utlösa ha nämligen i många fall, säkerligen de flesta, ett mycket obetydligt värde på den öppna marknaden. Hantverkaren riskerar därför, att köpeskillingen vid godsets försäljning i den ordning utsökningslagen föreskriver icke kommer att täcka hans arvode och utgifter i ärendet. Därtill kommer, att han i regel icke torde våga räkna med att den betalningsförsumlige kunden har andra utmättningsbara tillgångar än just det gods som icke avhämtats — vilket gods för övrigt kan tänkas bli undantaget från utmätning på grund av stadgandet i 65 § utsökningslagen. I betraktande av nu anförda omständigheter är det icke ägnat förvåna, att hantverkarna oftast dra sig för de utlägg och besvär, som äro förbundna med en rättslig procedur.

Vad hantverkarna behöva är därför att få tillgång till ett enkelt och billigt förfarande, som skapar största möjliga trygghet för dem att få betalt för sina fordringar. Behovet av ett sådant förfarande ter sig desto mera angeläget, som det här i stor utsträckning är fråga om småföretagare, för vilka det kan vara mycket kännbart att ej få betalt för utestående fordringar och att dessutom kanske få göra utgifter för vården av gods som icke avhämtats. I vissa fall kan det dessutom vara ett verkligt problem för hantverkarna att lagra sådant gods. En laglig reglering av den väckta frågan synes för övrigt i vissa fall vara jämväl i beställarnas intresse. Avsaknaden av lagbestämmelser i ämnet har nämligen medfört, att man inom några branscher börjat praktisera ett system med tryckta avtalsvillkor av innehåll att hantverkaren, i händelse av utebliven betalning, efter viss kortare tid skall äga förfoga över godset utan redovisningsskyldighet till beställaren. Såsom i promemorian framhållits kan väl den rättsliga giltigheten av ett dylikt villkor ifrågasättas, men givet är likväl att kunden kan komma att lida en kännbar förlust, om villkoret faktiskt tillämpas. Även om en eventuell lagstiftning allenast finge dispositiv karaktär, bör man — såsom i promemorian jämväl anförts — kunna räkna med att hantverkarna i fortsättningen regelmässigt komma att ställa sig lagen till efterrättelse och alltså icke vidare uppställa sådana villkor. En lagstiftning skulle överhuvud taget undanröja den rättsosäkerhet, som nu är mycket framträdande på hela detta område.

Även om sålunda starka praktiska skäl tala för genomförandet av en laglig reglering av frågan om hantverkares försäljningsrätt, bör icke bortses från att vissa invändningar kunna riktas mot en dylik speciallagstiftning. Såsom framhållits under remissbehandlingen skulle ju denna avse allenast en del av arbetsbetinget medan institutet i övrigt lämnades åt sidan. Och vidare kan tvekan råda om lämpligheten att lagstifta om hantverkares försäljningsrätt utan att samtidigt upptaga till behandling frågan om samma rätt för exempelvis låntagare eller depositarie, som fått annans egendom i sin besittning och förvärvat ett ersättningsanspråk på grund av egendomens vård, förvaring, reparation, transport eller dylikt. Emellertid finner jag de förut åberopade praktiska skälen för den ifrågasatta lagstiftningen vara så starka, att de principiella betänkligheterna böra vika. Om och när en fullständig laglig reglering av arbetsbetinget kan komma till stånd, ligger i vida fältet. Något förslag i denna riktning föreligger icke. Då ett framträdande missför-

hållande nu konstaterats i det avseende som behandlats i promemorian, förefaller det obilligt att hantverkarna skulle behöva åtnöja sig med en förhoppning att framdeles en fullständig lagstiftning om arbetsbetinget måhända kommer att genomföras. Och vad angår frågan om en motsvarande försäljningsrätt vid lån och deposition torde denna vara av mindre betydelse, eftersom något mera framträdande praktiskt behov av att införa en försäljningsrätt i dessa fall icke veterligen gjort sig gällande. Jag har med hänsyn till det anförda kommit till det resultatet, att förslag till en speciallagstiftning i ämnet bör framläggas. En sådan lagstiftning bör icke utgöra något hinder mot att senare vid lämpligt tillfälle upptaga frågan om mera generella rättsregler till behandling.

I fråga om lagstiftningens utformning vill jag framhålla följande.

Såsom förut nämnts har hantverkare enligt nu gällande rätt i princip befogenhet att till säkerhet för sin fordran hos beställaren innehålla godset till dess han får betalt. Denna retentionsrätt bör, på sätt i promemorian föreslagits, kompletteras med en försäljningsrätt eller, i de fall då godset uppenbarligen saknar försäljningsvärde, en befogenhet att bortskaffa godset. Dessa rättigheter böra dock tillkomma en hantverkare endast under förutsättning att han verkligen äger rätt att innehålla godset till säkerhet för sin fordran. Så är enligt svensk rätt otvivelaktigt fallet, om hantverkaren vid arbetets utförande var i god tro rörande beställarens (ovillkorliga) äganderätt till godset (jfr rättsfall i NJA 1936: 650 och 1948: 10). Men även om hantverkaren då kände till att beställaren icke ägde godset utan exempelvis innehade det till låns, torde hantverkaren vara berättigad göra gällande retentionsrätt under samma förutsättningar som beställaren-låntagaren själv gentemot ägaren, ifall låntagaren hade betalat hantverkaren och krävt ägaren på utgiften. Därest emellertid omständigheterna äro sådana, att hantverkaren saknar retentionsrätt i godset, bör icke heller realisationsrätt föreligga. Den nu aktuella lagstiftningen bör med andra ord anknytas till retentionsrätten.

Liksom i 17 kap. 3 § handelsbalken, vilket stadgande i händelse av utmätning eller konkurs ger »hantverkare i det gods, som hos honom kvar är» förmånsrätt för arvode å godset, torde även i den nu föreslagna lagstiftningen termen *hantverkare* kunna användas för att beteckna fordringsägaren. Detta innebär icke, att lagen skulle gälla endast dem som med hänsyn till arten och omfattningen av sin verksamhet enligt nutida språkbruk pläga räknas som hantverkare. Det torde icke råda något tvivel om att termen *hantverkare* i 17 kap. 3 § handelsbalken omfattar envar, som efter beställning utfört arbete på annans sak, således även industri- eller handelsidkare. Termen avses skola äga samma innebörd i den nu föreslagna lagen. Jag vill även framhålla, att det i förevarande hänseende icke kan göra någon skillnad, om den företagare, som i sin rörelse mottager beställningar på arbeten, själv utför dessa arbeten eller om han härför anlitar en hos honom anställd person eller en självständig företagare.

Jag har övervägt, om en begränsning av lagens giltighetsområde borde ge-

nomföras med hänsyn till egendomens värde på så sätt att lagen icke skulle gälla, om detta värde överstege ett visst belopp. Vål må man, såsom förut antytts, kunna räkna med att lagen i praktiken framför allt blir av betydelse i de talrika fall då egendomens värde icke är så stort, att hantverkaren vill riskera utgifter för en rättegång eller därmed jämförlig procedur. Emellertid är det icke endast sådana fall då egendomens värde är absolut sett ringa, som äro av betydelse, utan man måste även beakta relationen mellan värdet och hantverkarens fordran. Om exempelvis en bil repareras för så stor kostnad, att beställaren finner det ekonomiskt ofördelaktigt att lösa ut den, kan marginalen mellan bilens saluvärde och reparatörens fordran vara så liten, att den icke med säkerhet täcker kostnaden för en rättegång och för bilens förvaring under tiden. Även i sådana fall är det angeläget för hantverkaren att ha tillgång till en realisationsrätt. Med hänsyn härtill samt i beaktande av de värderingssvårigheter, som skulle uppstå om lagens giltighetsområde begränsades på angivet sätt, har jag ej ansett mig böra föreslå en dylik värdegräns.

I fråga om förutsättningarna för hantverkarens rätt att sälja eller bortskaffa godset bör, såsom framhållits i den remitterade promemorian, till beställarens skydd uppställas ganska stränga krav. Till en början bör, såsom även skett i promemorian, krävas att viss längre tid förflutit från det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning. Om denna tid liksom i promemorian bestämmes till sex månader, torde skälig hänsyn ha tagits till beställarens intresse av att godset icke skall avhändas honom till följd av tillfälliga betalningssvårigheter eller annat övergående hinder att lösa detsamma.

Som en andra förutsättning för att hantverkaren skall äga sälja eller bortskaffa godset bör uppställas, att han riktat en särskild anmaning till beställaren att lösa detsamma, med angivande av att godset kommer att försäljas eller bortskaffas om icke anmaningen efterkommes. I yttrandena över promemorian har i detta sammanhang förekommit åtskillig diskussion dels om den tidpunkt, då anmaningen borde göras, dels om sättet för anmaningens överbringande till adressaten.

I promemorian föreslogs, att anmaningen skulle göras minst två månader före försäljningen, dock ej innan arbetet slutförts och fordringen förfallit till betalning. Vad sålunda föreslagits synes mig i huvudsak lämpligt. Det bör emellertid vara tillräckligt, att anmaningen göres efter det arbetet slutförts. Att anmaningen icke skall få göras tidigare bör uttryckligen framgå av lagtexten.

Beträffande innehållet i anmaningen har i några yttranden uttalats, att i lagen borde stadgas att anmaningen skulle innehålla uppgift om fordringens belopp, tiden då arbetet utförts, sättet för eventuell försäljning m. m. Att meddela bestämmelser härom synes dock icke erforderligt. Det torde vara tillräckligt, om lagen stadgar att anmaningen skall innehålla uppgift dels huruvida hantverkaren i händelse av utebliven betalning ämnar sälja eller

bortskaffa godset och dels rörande den tidpunkt då försäljning eller bortskaffande i så fall tidigast kommer att ske.

Hur hantverkaren styrker att denna anmaningsskyldighet fullgjorts, är givetvis hans ensak. I promemorian föreslogs emellertid en särskild hjälpregel om sättet för anmaningens överbringande. Regeln innebar, att hantverkaren skulle anses ha fullgjort sin anmaningsskyldighet, om han avsänt anmaningen i rekommenderat brev. Detta förslag, som föranlett livlig diskussion i remissyttrandena, synes närmast ha sin förebild i 3 kap. 42 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom. Enligt min mening tala starka skäl för att låta en sådan regel inflyta i den tilltänkta lagen. Jag vill då till en början erinra om att — såsom i promemorian också understrukits — hantverkaren icke kan utnyttja lagstiftningens fördelar, om han saknar uppgift om beställarens namn och adress. I så fall vet han ju nämligen icke, till vem anmaningen skall riktas. Det ligger därför i hantverkarens eget intresse att redan vid arbetets mottagande noggrant anteckna uppgift i berörda hänseenden samt helst även anteckna beställarens telefonnummer där sådant finnes. Men om hantverkaren med ledning av beställarens egna uppgifter fullgjort vad hans eget intresse och god ordning sålunda bjuder, synes det icke rimligt att tillika ålägga honom en skyldighet att kontrollera riktigheten av dessa uppgifter och dessutom hålla sig underrättad om eventuella förändringar rörande beställarens adress. Sådana förändringar bör det vara beställarens sak att meddela hantverkaren. Lagstiftningen skulle i praktiken knappast kunna fungera på ett tillfredsställande sätt, om försäljning icke skulle få äga rum i andra fall än då anmaningen bevisligen kommit beställaren tillhanda. På grund av vad sålunda anförts torde böra stadgas, att hantverkaren skall anses ha fullgjort sin anmaningsskyldighet om han avsänt anmaningen i rekommenderat brev till den adress beställaren själv uppgivit eller, om hantverkaren vet att beställaren flyttat och känner den nya adressen, till denna. Den föreslagna regeln innebär, att anmaningsskyldigheten skall anses fullgjord i och med att brevet avlämnats å posten samt att risken för att brevet icke kommer fram eller försenas ligger på beställaren.

Om anledningen till beställarens dröjsmål att lösa godset är, att tvist råder mellan parterna om arbetets utförande, ersättningsens belopp eller annat, torde försäljning i regel ej böra få äga rum. Hantverkarens försäljningsrätt bör sålunda suspenderas, därest anspråk på ersättning för det utförda arbetet eller på utbekommande av godset framställts i laga ordning. Undantag från den nu ifrågasatta bestämmelsen torde dock böra göras för det fall att hantverkaren ej utan väsentlig kostnad eller olägenhet kan fortfara med godsets vårdande (jfr 34 § köplagen). Med hänsyn till den tidsutdräkt, som tvisten kan medföra, torde i dylikt fall försäljning böra få ske, även om talan anhängiggjorts.

Vad angår sättet för egendomens försäljning föreslogs i promemorian som förut nämnts en differentiering i förfarandet mellan fall

da egendomens värde vore ringa, å ena, samt övriga fall, å andra sidan. I fråga om de senare skulle försäljning på offentlig auktion vara obligatorisk, i fråga om de förra skulle även försäljning på annat lämpligt sätt vara tillåten. Mot den sålunda föreslagna huvudregeln, d. v. s. att försäljning i princip skall ske på offentlig auktion, har icke någon erinran framställts under remissbehandlingen. Däremot har köpmannaförbundet gjort gällande, att försäljning under hand ej alls borde tillåtas. Denna uppfattning synes emellertid vara alltför sträng. Förhållandena kunna otvivelaktigt vara sådana, att en försäljning på offentlig auktion skulle medföra oskäligt stora kostnader eller besvär. Särskilt gäller detta på landsbygden, där måhända redan transporten av godset till auktionsplatsen skulle draga avsevärda kostnader. Härtill kommer, att en försäljning under hand i vissa fall kan tänkas ge bättre resultat än en försäljning på offentlig auktion. Jag anser därför, att en viss valrätt här bör föreligga. Men i likhet med vissa remissinstanser kan jag icke finna det fullt tillfredsställande att låta valrätten bli beroende av en så obestämd faktor som att godsets värde är »ringa». Det synes i stället lämpligare att medgiva underhandsförsäljning allenast i sådana fall då det ur beställarens synpunkt måste vara likgiltigt, om det ena eller det andra försäljningssättet väljes. Detta är uppenbarligen förhållandet, om det i det särskilda fallet står klart att försäljningssumman icke kommer att täcka hantverkarens fordran och de med auktionen förenade kostnaderna. Härvid utgår jag ifrån att hantverkarens intressen såtillvida städse sammanfalla med beställarens, att hantverkaren även vid en underhandsförsäljning söker få ut så mycket som möjligt av sin fordran. Men jag vill understryka, att försäljningen skall ske på offentlig auktion så snart det icke är *uppenbart* att beställaren saknar praktiskt intresse av att utöva den kontroll som detta försäljningssätt är ägnat att skänka. Såsom i promemorian framhållits bör hantverkaren i tveksamma fall i sitt eget intresse iakttaga försiktighet innan han utan beställarens medgivande säljer godset annorledes än på offentlig auktion, enär hantverkaren eljest kan ådraga sig skadeståndsskyldighet gentemot beställaren.

I Svea hovrätts yttrande har ifrågasatts, huruvida icke en bestämmelse borde meddelas för det fall att offentlig försäljning icke kan ske, exempelvis därför att försäljning av viss vara är underkastad restriktioner. Det synes dock knappast erforderligt att i lagen särskilt reglera denna eventualitet.

Jag biträder promemorians förslag om att hantverkaren skall i god tid underrätta beställaren om tid och plats för auktionen. I likhet med vad fallet är i 34 § köplagen torde böra stadgas, att underrättelsen skall givas »såvitt ske kan». Underlåter hantverkaren, trots möjlighet därtill, att fullgöra denna underrättelseskyldighet, kan han bli skadeståndsskyldig mot beställaren. Däremot är det icke meningen, att underrättelseskyldighetens fullgörande skall vara en förutsättning för att försäljning över huvud skall få ske. I detta hänseende föreligger alltså en betydelsefull skillnad mellan anmaningsskyldigheten, å ena sidan, och förevarande skyldighet.

å den andra. Med hänsyn härtill synes det onödigt att i lagen införa någon särskild regel om sättet för sistnämnda skyldighets fullgörande. I motsats till vad som i ett yttrande anförts anser jag det icke principiellt möta något hinder att anmaningen och meddelandet om auktionen göras i samma försändelse. Detta torde dock endast sällan vara praktiskt. Anmaningen skall ju göras avsevärd tid före försäljningen, och då torde i allmänhet tid och plats för eventuell auktion ännu icke ha bestämts.

Särskild uppmärksamhet påkalla de fall då beställaren icke äger godset eller har endast en villkorlig äganderätt till detsamma. Såsom förut anmärkts kan retentionsrätt för hantverkaren föreligga även i sådana fall. Det synes rimligt, att hantverkaren därvid ålägges skyldighet att, såvitt ske kan, underätta ägaren om att beställaren anmanats att lösa godset vid äventyr av dess försäljande eller bortskaffande samt lämna ägaren uppgift om tid och plats för eventuell auktion. Underlåter hantverkaren att fullgöra vad sålunda åligger honom, kan han bli skadeståndsskyldig mot ägaren.

Det torde vara självklart, att kostnaderna för försäljningen böra få uttagas ur försäljningssumman. Ur behållningen skall vidare hantverkaren enligt förslaget äga göra sig betald för sin fordran hos beställaren. Enighet torde i rättsvetenskapen råda om att hantverkarens retentionsrätt omfattar icke endast arbetslön utan även kostnad för material samt för egendomens förvaring, vård, transport och dylikt. Hantverkarens rätt att uttaga betalning ur behållna försäljningssumman lär utan särskilt stadgande komma att få samma omfattning. Eventuellt överskott skall hantverkaren vara skyldig att självmant översända till beställaren. Ifall det är ovisst, om beställaren eller någon annan har rätt till överskottet, liksom när hantverkaren icke kan nå beställaren, står det hantverkaren fritt att, om han så önskar, nedsätta beloppet hos överexekutor enligt 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar.

Det ligger i sakens natur, att även om överskott icke uppstår, hantverkaren skall vara beredd att på anfordran redovisa försäljningens resultat och försäljningssummans användning.

En terminologisk fråga som icke saknar praktiskt intresse är, huruvida den retentionsrätt, som hantverkare nu anses ha, genom införandet av realisationsrätt för honom övergått till en *panträtt*. Jag är icke beredd att söka fastställa, huruvida hantverkarens rätt skall i allo anses som en *panträtt*. Man synes dock kunna utgå från att hantverkarens rätt, i de hänseenden där särskilda skäl till avvikelse ej föreligga, bör betraktas som en *panträtt*.

I anslutning till det anförda har inom justitiedepartementet utarbetats förslag till *lag om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats*. Lagen torde böra träda i kraft den 1 januari 1951 och genom en uttrycklig bestämmelse erhålla tillämpning även på dessförinnan ingångna arbetsavtal.

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen angivna ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Stig Salomonson.

F ö r s l a g

till

L a g**om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Har hantverkare fordran för arbete på annans sak, som han äger att till säkerhet för sin fordran kvarhålla, och har godset ej blivit avhämtat inom sex månader efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning, äger hantverkaren sälja godset och uttaga sin fordran ur köpeskillingen. Saknar godset uppenbarligen saluvärde, må det i stället bortskaffas. Ej må dock godset säljas eller bortskaffas, utan att hantverkaren minst två månader i förväg men efter det arbetet slutfördes anmanat beställaren att lösa godset.

Har anspråk på ersättning för det utförda arbetet eller på utbekommande av godset framställts i laga ordning, må godset icke säljas eller bortskaffas innan tvisten avgjorts, med mindre det skulle vara förenat med avsevärd kostnad eller olägenhet för hantverkaren att längre vårda godset.

2 §.

I anmaning till beställaren att lösa godset skall angivas, att godset eljest efter viss angiven tid kommer att säljas eller, om så är hantverkarens avsikt, bortskaffas.

Är anmaningen i rekommenderat brev avlämnad å postanstalt inom riket för befordran till den adress beställaren uppgivit eller, om ny adress är känd för hantverkaren, till denna adress, skall hantverkaren anses hava fullgjort vad på honom ankommer.

3 §.

Försäljning skall ske på offentlig auktion. Är det uppenbart, att hantverkarens fordran jämte de med auktionen förenade kostnaderna ej skulle kunna utgå ur köpeskillingen, må försäljning i stället äga rum på annat lämpligt sätt.

Om tid och plats för auktion skall hantverkaren, såvitt ske kan, i god tid förut underrätta beställaren.

4 §.

Där annan än beställaren, hantverkaren veterligt, är ägare till godset, skall ägaren, såvitt ske kan, underrättas om att beställaren anmanats att lösa godset vid äventyr av dess försäljande eller bortskaffande samt erhålla uppgift om tid och plats för auktion.

5 §.

Överstiger köpeskillingen, efter avdrag av kostnaderna för försäljningen, hantverkarens fordran, skall hantverkaren utan dröjsmål tillställa beställaren överskottet, där ej annan, honom veterligt, har anspråk på detsamma.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1951 och skall äga tillämpning även om arbetet beställts dessförinnan.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 31 januari 1950.

Närvarande:

justitieråden GEIJER,
LECH,
regeringsrådet QUENSEL.
justitierådet BECKMAN.

Enligt lagrådet den 15 november 1949 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementens ärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 28 oktober 1949, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av e. o. hovrättsassessorn S. Dennemark.

Förslaget föranledde följande yttranden av lagrådet och dess ledamöter.

Lagens rubrik.

Justitierådet Lech, regeringsrådet Quensel och justitierådet Beckman:

Lagens rubrik är ägnad att framkalla föreställningen att det är dröjsmål med avhämtning av godset som främst ger upphov åt sådan rätt som i lagen avses. Med förslagets ståndpunkt torde det dock vara dröjsmål med betalningen som är huvudsaken. Förhållandet framträder tydligt i det i promemorian berörda fallet att full betalning erlagts för hantverkarens fordran för arbete å godset men beställaren dock av en eller annan anledning underlåtit att såsom vederbort avhämta godset. Hantverkaren skulle då ej för att befria sig från skyldighet att vårda godset äga försälja detsamma.

Det må vara sant att försäljningsrätten är betingad ej blott av att dröjsmål med betalningen föreligger utan lika ovillkorligt av att godset är kvar hos hantverkaren, men detta sistnämnda villkor — som för övrigt är tämligen självklart — synes icke böra anges med uttrycket »gods som ej avhämtats», vilket antyder, att kvarblivandet beror på underlåtenhet att fullgöra en hämtningsskyldighet, och därför icke passar för fall, då anledningen är att hantverkaren, låt vara på grund av dröjsmål med betalningen, vägrat att till beställaren utlämna godset.

Lydelsen av lagens rubrik enligt förslaget skulle ock kunna föranleda till det missförstånd att det vid arbetsbeting av ifrågavarande slag alltid är beställaren som skall besörja godsets transport från hantverkaren eller att lagen icke har avseende å andra fall än då så enligt avtalet är förhållandet.

Rubriken synes lämpligen kunna liksom lagens innehåll anknyta till hantverkarens retentionsrätt och ange att fråga är om dennas komplettering med försäljningsrätt. Detta skulle kunna uttryckas t. ex. så: Om rätt för hantverkare att sälja gods, som han äger kvarhålla för fordran. Föredrages att mera direkt hänvisa till den försummelse å beställarens sida, som utgör grunden till försäljningsrätten, erbjuder sig exempelvis lokutionen »gods som ej utlösts».

Justitierådet Geijer:

Av den föreslagna lagens rubrik torde knappast böra krävas mera än att den kortfattat och utan anspråk på fullständighet antyder de yttre konturerna av den faktiska situation som skall kunna medföra försäljningsrätt för hantverkaren. Ett angivande tillika av situationens rättsliga innebörd lär svårligen kunna ske utan antingen alltför stor vidlyftighet eller också en ofullständighet, som kan leda till missförstånd, och torde därför böra undvikas. Ur dessa synpunkter kan det enligt min mening ifrågasättas om det ej vore att föredraga att — i överensstämmelse med promemorians utkast och i anslutning till ordalagen i 17 kap. 3 § handelsbalken — orden »som ej avhämtats» utbyttes mot »som är kvar hos honom».

1 §.

Lagrådet:

Den föreslagna lagen avser att tillerkänna hantverkare befogenhet att för uttagande av sin fordran realisera gods, som är kvar hos honom. Enligt stadgad uppfattning inom doktrin och praxis tillkommer realisationsbefogenhet för närvarande icke hantverkare och övriga i handelsbalken 17 kap. 3 § tredje och fjärde styckena avsedda retentionsrättshavare. Införande av en sådan realisationsbefogenhet för hantverkare måste anses påkallat av hantverkarnas intresse av att dels kunna utan alltför stor omgång utfå sin fordran, dels ock slippa fortfaara med en kostsam eller besvärlig vård av godset. Samma skäl kunna visserligen åberopas för införande av motsvarande realisationsbefogenhet även i åtskilliga andra fall, men då lösande lagstiftningsvägen av alla hithörande frågor i ett sammanhang uppenbarligen skulle medföra betydande tidsutdräkt, synes intet vara att invända mot att lagstiftningen nu begränsas till en grupp, där behovet är särskilt påtagligt. Härvid förutsättes att det icke anses tillåtet att analogivis utvidga tillämpningsområdet för realisationsbefogenheten; och i de fall, då villkoren för sådan befogenhet icke äro uppfyllda, skall ägaren naturligtvis åtnjuta samma straffskydd som eljest mot att godset obehörigen avhändes honom. En hantverkare, som realiserar godset utan att iakttaga i lagen angivna tidsfrister eller med åsidosättande av där stadgad anmaningsskyldighet, skulle göra sig skyldig till olovligt förfogande; och detsamma gäller därest en depositarie eller annan, som icke genom lagen erhållit realisationsbefogenhet, egenmäktigt tager sig sådan. Med hänsyn härtill måste det anses vara av stor betydelse att förutsättningarna för realisationsbefogenheten bliva klart angivna i lagen.

Förslaget avser endast hantverkares fordran för arbete på annans sak, som han äger att till säkerhet för sin fordran kvarhålla. Till förklaring av vad härmed avses har departementschefen anfört, att, om hantverkare saknade retentionsrätt i godset, icke heller realisationsrätt borde föreligga; den nu aktuella lagstiftningen borde med andra ord anknytas till retentionsrätten. Såsom departementschefen framhållit i annat sammanhang — nämligen i fråga om rätt att bereda sig betalning ur köpeskillingen, när realisationsrätten begagnats — torde inom rättsvetenskapen råda enighet om att hantverkarens retentionsrätt omfattar icke endast arbetslön utan även kostnad för material samt för egendomens förvaring, vård, transport och dylikt. Detta kan emellertid näppeligen få vara avgörande för försäljningsrättens omfattning, eftersom retentionsrätten kan vara att hänföra till fjärde stycket i 17 kap. 3 § handelsbalken och då vara helt jämställd med den retentionsrätt som tillkommer exempelvis en depositarie. För upprätthållande av en klar gräns synes det därför nödvändigt att fasthålla, att realisationsbefogenhet skall föreligga endast för hantverkares fordran för arbete. I den mån kostnad för godsets avhämtande hos beställaren och förvaring i samband med reparationen jämte material därtill och dylikt normalt anses ingå i arbetslönen, föreligger då försäljningsbefogenhet därför men annars icke. Fordran å ersättning för förvaring, som har karaktär av skadestånd på grund av beställarens dröjsmål, medför sålunda icke försäljningsbefogenhet. Och vid blandade avtal, t. ex. om reparation och vinterförvaring av en cykel, hänför sig försäljningsbefogenheten endast till ersättningen för arbetet. En annan sak är att, så snart försäljningsbefogenhet föreligger för något belopp, hantverkaren äger att enligt allmänna rättsregler å köpeskillingen kvittningsvis avräkna hela sin fordran, även till de delar den icke är förenad med försäljningsbefogenhet eller ens med förmånsrätt. Att uttrycket fordran för arbete gives en så snäv innebörd som nu angivits erhåller därför huvudsakligen betydelse i sådana fall, då beställaren betalat hela arbetslönen men hantverkaren fordrar ersättning i annat hänseende. Det synes icke orimligt att i sådana fall hantverkaren är hänvisad till att utföra sin talan i vanlig ordning. Den här förordade uppfattningen ansluter sig till den remitterade lagtextens ordalag, vilka alltså enligt lagrådets mening kunna i det nu behandlade hänseendet bibehållas oförändrade.

Justitieråden Geijer och Beckman:

För att hantverkaren skall få utöva sin realisationsbefogenhet för fordran å arbetslön förutsättes enligt förslaget väsentligen, dels att godset ej blivit avhämtat inom sex månader efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning, dels ock att hantverkaren minst två månader i förväg men efter det arbetet slutfördes anmanat beställaren att lösa godset. Uppställandet av två skilda tidsfrister, båda så långa, kan möjligen synas väl strängt mot hantverkarna, men då stor varsamhet naturligtvis bör iakttagas med hänsyn till beställarna och kritik härutinnan från hantverkarhåll icke framkommit, torde skäl knappast föreligga att nu överväga

någon ändring av förslaget i detta avseende. Däremot torde detaljutformningen av de båda förutsättningarna lämpligen böra i vissa hänseenden jämkas. Villkoret att fordringen skall hava förfallit till betalning — en förutsättning i vilken i förevarande sammanhang icke synes böra inläggas mera än att rätt skall hava inträtt för hantverkaren att genast utkräva fordringen — synes naturligast kunna hänföras till anmaningen. Det förefaller nämligen icke lämpligt att hantverkaren skall äga med laga verkan anmana beställaren att lösa godset, innan dennes skyldighet att utlösa det blivit aktuell. Anmaningen att lösa godset torde därför icke böra få ske förrän rättsförhållandet är färdigt för avveckling, d. v. s. då arbetet slutförts och rätt att kräva betalning för detsamma inträtt. Uppställes detta villkor beträffande tvåmånadersfristen, torde å andra sidan fordringens förfallande till betalning icke behöva bibehållas som utgångspunkt för sexmånadersfristen. Då det ofta är tveksamt huruvida skyldighet att utlösa godset inträtt redan vid arbetets slutförande eller först någon tid därefter eller sedan beställaren underrättats och det synes skäligt att en respittid av sistnämnda slag inräknas i sexmånadersfristen, vore det enligt vår mening att föredraga att i förevarande hänseende icke fordra mera än att sex månader förflutit efter det arbetet slutfördes.

Justitierådet Lech och regeringsrådet Quensel:

Enligt förslaget skulle försäljningsrätten (resp. bortskaffningsrätten) vara villkorad av bl. a. att sex månader förflutit efter det arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning samt att två månader förflutit från det hantverkaren efter arbetets slutförande anmanat beställaren att lösa godset. Dessa bestämmelser förklaras i motiven avsedda att skapa skydd för beställaren och äro tydligen av största vikt för hela den ifrågavarande lagstiftningens innebörd.

Förslaget utgår från att försäljning ej må tillgripas, innan beställaren gjort sig skyldig till försummelse med avseende å betalning av fordringen. Här i ligger uppenbarligen att det förutsättes åtminstone betalningsdröjsmål i denna terms vedertagna mening. Uppgiften att lösa spørsmålet om villkoren för betalningsskyldighetens inträde kan naturligtvis icke tillhöra förevarande lagstiftning, som ej avser att reglera rättsförhållandet mellan kontrahenterna i vidare mån än att för vissa fall skulle införas en ny påföljd av beställarens dröjsmål. Betalningsskyldigheten beror i första hand på vad som avtalats eller av kontrahenterna förutsatts vid avtalet, och i övrigt kunna olika skick och bruk inom skilda branscher komma att inverka. Detta gäller t. ex. frågorna huruvida, när arbetet är färdigt, hantverkaren skall transportera godset till beställaren eller denne hämta det hos hantverkaren, huruvida kontrahents prestationsskyldighet är beroende på anfordran och huruvida skyldigheten då inträder omedelbart eller efter viss eller skälig frist.

Att man med sexmånadersfristen avsett att nu ifrågavarande påföljd emellertid icke må inträda endast därför att beställaren är i dröjsmål, synes framgå av departementschefens förklaring att syftet med denna särskilda

frist är att godset ej må avhändas beställaren till följd av tillfälliga betalningssvårigheter eller annat övergående hinder att lösa detsamma. Bestämmelserna böra således aldrig kunna leda till förkortning av en eljest föreliggande betalningsfrist eller över huvud inverka på frågan, när betalning skall ske. Sexmånadersfristen skall icke börja löpa förrän beställaren har att betala. Att utgångspunkten för fristen därigenom icke alltid blir fix utan kan komma att bero på tolkning av avtal eller på skälighetsprövning, är en olägenhet, som emellertid synes ofrånkomlig. Härutinnan må erinras om att frågan om dröjsmål kan vara beroende av t. ex. huruvida en verkställd betalning förslår till täckning av hantverkarens fordran i fall då arbetslönen ej bestämts i avtalet.

Om alltså som ett av villkoren för försäljningsrätten skall gälla att beställaren under sex månader varit i dröjsmål med betalningen, må emellertid mot förslagets formulering anmärkas, att detta villkor ej fullt tydligt kommit till uttryck. Lokutionen »fordringen förföll till betalning» skulle kanske kunna tolkas så, att det vore tillräckligt att sex månader förflutit, sedan hantverkaren fick rätt att kräva att betalning genast erlades, och med en sådan tolkning skulle bestämmelserna icke innefatta garanti mot att hantverkaren, i stället för att behöva dröja en tid med att tillämpa ifrågasvarande påföljd av betalningsförsummelse, kunde försälja godset redan innan något dröjsmål med betalningen ännu föreläge. Reglerna om anmaning komplettera icke reglerna om sexmånadersfristen på sådant sätt, att nämnda resultat effektivt förebygges, i varje fall icke om man beträffande formerna för anmaning medger de lättnader, som föreslagits. Enligt allmänna rättsgrundsatser torde nämligen i fråga om anfordran, varav prestationsskyldighets inträde är beroende, få ställas krav på att meddelandet verkligen kommit fram till mottagaren (jfr t. ex. reglerna om köp). På grund av vad sålunda anförts torde uttrycket »fordringen förföll till betalning» böra ändras så, att det blir fullt klart att här åsyftas dröjsmål med betalningen.

Vid sidan om nu berörda utgångspunkt för sexmånadersfristen får bestämmelsen att fristen ej börjar löpa, förrän arbetet slutförts, knappast självständig betydelse, annat än i de förmodligen mindre vanliga fall, då arbetet skall betalas i förskott. Från beställarens synpunkt måste också vara det väsentliga att fristen ej börjar löpa innan hans dröjsmål inträtt, eftersom tiden då så skett bör vara för honom känd, medan däremot tidpunkten då arbetet slutfördes kan undandraga sig alla andras kännedom än hantverkarens. Huruvida man verkligen bör fordra att arbetet slutförts jämväl i fall då detta ej är förutsättning för betalningsskyldigheten, kan vara tvivelaktigt. Skall enligt avtalet betalning erläggas i olika poster allteftersom arbetet fortskrider och kan varje avtalad post anses motsvara viss del av arbetet, kan man måhända i förevarande hänseende betrakta förhållandet som om flera arbetsbeting föreläge. Men en dylik lösning står icke alltid öppen, när arbetet med fog avbrutits på grund av dröjsmål med förskotts betalning. Det kan måhända tyckas att därför kravet att arbetet skall ha slutförts bor-

de lättas. Övervägande skäl torde dock tala för att ej rubba denna förslaget regel av hänsyn endast till dylika mindre vanliga och ofta till tvister för-
anledande fall, som f. ö. kunna stå nära de situationer, som uppkomma när
hantverkaren häver avtalet redan innan något arbete nedlagts på godset.

Kravet å anmaning jämte en därtill ansluten tvåmånadersfrist motiveras
icke närmare av departementschefen. Enligt promemorian, som emellertid i
denna del skiljer sig från remitterade förslaget i så måtto, att med anma-
ningen skulle anstå ej blott tills arbetet slutförts utan, om fordringen för-
faller till betalning senare, även tills så skett, skulle det vara fråga om skydd
mot att beställaren av okunnighet om den särskilda påföljden av betalnings-
försummelse utsatte sig för risken att förlora sin egendom; för detta ända-
mål borde hantverkaren underrätta beställaren om risken, något som dock
ej borde ske t. ex. redan vid beställningen utan först sedan betalningsför-
summelsen inträtt och frågan om påföljden därav sålunda fått aktualitet.
Det tillades att meddelandet då också kunde skydda beställaren mot att
göra en obillig förlust på grund av ren glömska att lösa godset.

Ehuru de sålunda framhållna synpunkterna äro värda beaktande torde
de dock näppeligen träffa det väsentliga skälet till att en anmaning bör
krävas.

Försäljningsrätten innebär ju en rätt till självhjälp. Mot allmänna prin-
ciper överlämnas det åt en enskild att för att göra sig betald för en fordran,
vars verklighet icke konstaterats av någon myndighet, själv verkställa exe-
kution genom försäljning av annans gods, och detta på ett sätt som vanligen
omöjliggör godsets återställande till ägaren, om förutsättningarna för åt-
gårdens laglighet sedermera visa sig ha saknats. Visserligen kan den, som
sålunda själv skaffar sig sin förmenta rätt, bli skadeståndsskyldig, om
fordringen ej förelåg eller annat villkor för självhjälpen åsidosatts. Men det
straffrättsliga skyddet mot obehöriga förfoganden torde oftast gå förlorat,
när spørsmålet huruvida villkoren varit uppfyllda beror på tolkningen av
avtal, skäligheten av fordrade beloppet och annat dylikt, som ej utgör klara,
för envar lätt konstaterbara fakta. Det är därför av stor vikt, att försälj-
ningsrätten betingas av att beställaren försatts i tillfälle att framställa de
invändningar, han vill göra, och — åtminstone genom att själv hänskjuta
frågan till domstol — vinna straffrättsligt skydd mot att försäljning sker
utan att domstolen prövat förutsättningarna därför vara förhanden. Innan
hantverkaren meddelat besked att han anser dessa förutsättningar upp-
fyllda och att han vill begagna sig av sin förmenta befogenhet, har bestäl-
laren ej anledning att framställa sina invändningar, än mindre att draga
saken inför domstol med risk att, oavsett om hans ståndpunkt är riktig eller
ej, behöva betala både sina och motpartens rättegångskostnader.

Den anmaning, varom förslaget talar, skall fungera som ett sådant be-
sked från hantverkarens sida, som nyss nämndes, och må således icke be-
traktas som blott en påminnelse om ett förhållande, vilket redan dessför-
innan egentligen borde varit känt för beställaren. Man kan naturligtvis icke
förutsätta att hantverkarens uppfattning om dröjsmål eller andra villkor

för försäljningsbefogenhet alltid är den riktiga, och om beställaren, i fall då meningsskiljaktigheter råda, har de bästa skälen för sin ståndpunkt, behöver han ju icke räkna med hantverkarens mening, såframt denna icke delgivits honom.

Anmaningen är nödig för att beställaren skall kunna bevaka sin rätt samt skulle kunna sägas ersätta ej mindre sådan underrättelse om att rättsligt förfarande inletts, som ges genom delgivning av stämning, än även, i vissa fall, underrättelse om exekution.

Man kan antaga att ett dylikt besked, i fall då kontrahenterna ha delade meningar, t. ex. om verkställd betalnings eller utfört arbetes tillräcklighet, ofta föranleder beställaren att meddela sig med hantverkaren och, om det ej sker muntligen, under någon tid avvakta svar, innan han vidtager en sådan ytterlighetsåtgärd som att draga saken inför domstol. Han kan därefter behöva särskild tid härför. Efter anmaningen bör således en icke oansenlig tid förflyta innan påföljden må inträda. Av sexmånadersfristen har beställaren ingen nytta, om hantverkaren menar att denna frist börjat löpa långt innan beställaren fick anledning räkna med hantverkarens uppfattning, ett fall som icke är alldeles opraktiskt.

Hantverkaren kan visserligen ha intresse av att kunna göra anmaningen på ett tidigt stadium bl. a. för att icke sexmånadersfristen skall ytterligare förlängas till följd av reglerna om anmaning och eventuellt för att kunna kombinera anmaningen med en sådan anfordran som kan vara förutsättningen för att beställaren skall kunna komma i dröjsmål. Men endast undantagsvis torde kunna anses överensstämmande med gott skick inom affärlivet att, ehuru man ej anser något dröjsmål från medkontrahentens sida föreligga, hota denne med sådana påföljder av dröjsmål som den ifrågavarande. Ett av motiven till förevarande lagstiftning synes vara att icke framtvunga en praxis att förbehåll om försäljningsrätt alltid, vare sig så behövs eller ej, göres vid beställningarna. Av samma skäl som en dylik praxis bör undvikas torde kunna anses att ej heller i underrättelsen om att arbetet är färdigt och godset att avhämta hantverkaren bör hota med försäljning, med mindre han menar att dröjsmål redan ligger beställaren till last. Hantverkaren löper ju också viss risk genom att utsätta sådant äventyr som det ifrågavarande, i det att däri måste anses ligga ett så bestämt besked att beställaren har giltig orsak att, om han är av annan mening än hantverkaren rörande dennes rätt, utan vidare förhandling draga tvisten till domstol. Anmaning synes således böra ske endast på förekommen anledning, d. v. s. praktiskt taget endast då arbetet är slutfört och beställaren i dröjsmål med betalningen.

Det må i detta sammanhang beträffande förslaget formulering framhållas att, först om anmaningen sålunda kommer att avse en till betalning förfallen fordran, den med fog kan, såsom i förslaget skett, utan vidare betecknas som en anmaning att lösa godset.

Om sålunda tiden, då anmaningen tidigast må göras, blir densamma som utgångspunkten för sexmånadersfristen, kunde måhända tyckas att regler-

na borde förenklas så, att endast en frist komme att gälla, nämligen en sexmånadersfrist, som började löpa när arbetet är slutfört, dröjsmål med betalningen inträtt och anmaning skett. Men som vardera fristen har sin särskilda uppgift och tvåmånadersfristen torde vara tillräcklig för sitt ändamål, synes även under angivna förutsättning finnas skäl att stipulera en tvåmånadersfrist vid sidan av sexmånadersfristen. Hantverkaren kan nämligen på så sätt, sedan sexmånadersfristen börjat löpa, utan att riskera någon förlängning av denna frist, vänta ännu någon tid med att hota beställaren med ifrågavarande påföljd.

Justitierådet Lech, regeringsrådet Quensel och justitierådet Beckman:

Med hänsyn till vad vi anfört vid lagens rubrik hemställes, att sexmånadersfristen icke anknötes till underlåtenhet från beställarens sida att avhämta godset. Här torde vara tillräckligt att i lagtexten ange att sex månader skola hava förflutit från det nämnda frist började löpa. Att godset måste vara kvar hos hantverkaren lär tillräckligt klart framgå av kravet att hantverkaren skall äga kvarhålla godset.

Regeringsrådet Quensel och justitierådet Beckman:

Förslaget upptager jämväl befogenhet för hantverkaren att bortskaffa godset, om detta uppenbarligen saknar saluvärde. Beträffande denna befogenhet gäller i än högre grad än beträffande försäljningsbefogenheten, att andra än hantverkare kunna ha samma behov. Då bortskaffande av godset icke i och för sig är ägnat att tillföra hantverkaren någon betalning samt åtgärden kan förefalla ytterligt brysk, om godset — ehuru det saknar saluvärde — har högt affektionsvärde eller speciellt ekonomiskt värde för beställaren eller ägaren, synes som ytterligare förutsättning för ifrågavarande befogenhet böra uppställas, att det är förenat med avsevärd olägenhet för hantverkaren att längre värda godset. Hantverkaren bör med andra ord bevara godset, så länge han icke har avsevärd olägenhet därav.

Lagrådet:

I andra stycket stadgas att, om anspråk på ersättning för det utförda arbetet eller på utbekommande av godset framställts i laga ordning, godset i regel ej må säljas eller bortskaffas, innan tvisten avgjorts. Av motiveringen synes framgå, att bestämmelsen avser det fall att tvistefrågan hänskjutits till prövning i rättegång eller eljest i laga ordning. Avfattningen torde böra jämkas så, att det blir otvetydigt att stadgandet har denna innebörd.

Regeln bör tydligen gälla allenast då tvisten rör fråga, varav hantverkarens rätt att sälja eller bortskaffa godset beror, men synes å andra sidan böra omfatta alla sådana fall. Med hänsyn härtill synes regelns avfattning hava blivit på en gång för vid och för trång. Tvisten kan tydligen röra hantverkarens rätt till ersättning för det utförda arbetet utan att detta behöver innebära att hantverkarens befogenhet att sälja eller bortskaffa godset är beroende av tvistens utgång. Om det t. ex. råder tvist endast om storleken

av fordringen samt hantverkaren erbjuder sig att utlämna godset mot det medgivna beloppet men beställaren ej gitter erlägga detta, skall naturligen den pågående tvisten icke hindra att godset säljes. Å andra sidan behöver tvisten ej nödvändigt röra hantverkarens rätt till ersättning eller beställarens rätt att utfå godset för att av utgången skall bero vilken befogenhet hantverkaren har. Beställaren kan t. ex. ha anhängiggjort rättegång för att få fastställt att hantverkaren på den grund, att godset har saluvärde, icke äger bortskaffa detsamma. Den föreslagna lagtexten passar ej heller alltid för fall, då tvisten rör huruvida hantverkaren är skyldig att utföra ytterligare arbete å godset. Med hänsyn till vad nu anförts synes föremålet för den prövning, som skall ha suspenderande verkan, böra angivas så, att det skall vara en fråga, varav hantverkarens rätt att sälja eller bortskaffa godset beror.

Från tillämpning av ifrågavarande regel undantar stadgandet i andra stycket det fall, att det skulle vara förenat med avsevärd kostnad eller olägenhet för hantverkaren att längre vårda godset. Som förebild har tjänat den liknande bestämmelse om försäljningsrätt för säljare, som återfinnes i 34 § köplagen. Då fråga är om gods, som någon för arbete överlämnat till en hantverkare, synes emellertid mest rimligt, att beställaren städse skall genom rättsförhållandets dragande under domstols prövning kunna avvärja, att hantverkaren, utan att riskera straffrättsligt ansvar, frånhänder honom saken innan det blivit avgjort huruvida laga rätt därtill föreligger. Enligt lagrådets mening bör därför undantagsbestämmelsen utslutas.

Förslaget upptager icke något särskilt stadgande om förhållandet mellan ett förfarande enligt denna lag, å ena, samt exekution enligt konkurs- eller utsökningslagen, å andra sidan. Om beställaren blir försatt i konkurs, får tydligen försäljning av godset ske allenast i enlighet med konkurslagens bestämmelser. Huruvida villkoren för försäljningsrätt enligt den föreslagna lagen blivit uppfyllda eller ej saknar därvid betydelse, eftersom konkurslagen likställer pant- och retentionsrättshavare. Varder godset utmätt, läser däremot hantverkaren bliva att behandla som en panthavare i utsökningslagens mening, därest såväl sexmånaders- som tvåmånadersfristen utlöpt och villkoren för försäljningsrätt i övrigt äro uppfyllda, men eljest som en retentionsrättshavare. Vad nu sagts om konkurs torde utan särskilt stadgande vara uppenbart, och icke heller om förhållandet vid utmätning läser tvekan behöva råda.

Till vinnande av bättre överskådlighet synes viss omgruppering av en del bestämmelser i 1 § vara att förorda. Tredje punkten, som handlar om anmaningsskyldigheten, torde med fördel kunna flyttas och inarbetas i 2 §, vilken ger närmare regler därom. Redan i 1 § torde dock med hänsyn till anmaningens karaktär av villkor för realisationsbefogenheten böra upptagas en reservation av innebörd att hantverkaren blott efter iakttagande av vad i 2 § stadgas äger sälja resp. bortskaffa godset. Det föreslagna andra stycket i 1 § synes lämpligen kunna bilda en ny 3 §.

2 §.

Lagrådet:

Lagrådet hänvisar till vad under 1 § anförts i fråga om denna paragraf.

Justitierådet Lech och regeringsrådet Quensel:

Beträffande anmaningens innehåll må erinras att, ehuru det i betraktande av dess karaktär av villkor för försäljningsrätten är angeläget att icke kräva flera uppgifter än som erfordras för att anmaningen skall kunna fylla sitt ändamål, detta emellertid synes fordra att den, utöver vad i förslaget upptagits, ger besked även om fordringens belopp. Det är nämligen icke säkert, att det belopp, vartill hantverkaren beräknar fordringen, är för beställaren förut känt, och om så ej är förhållandet och anmaningen ej heller upplyser därom, skulle dess innebörd till väsentlig del vara dold för mottagaren. Denne skulle då icke genom anmaningen erhålla det besked, som erfordras för att han skall kunna avgöra om han skall anställa process. Anmaningen skulle icke kunna tjäna till utgångspunkt för någon frist utan fara för att beställaren oförskyllt försutte densamma, särskilt om han trodde sig känna vad hantverkaren fordrade men härutinnan miss-tog sig, t. ex. på grund av kontrahenternas olika uppfattning om det ursprungliga avtalets tolkning eller om innebörden av senare förhandlingar mellan dem.

Justitieråden Geijer och Lech samt regeringsrådet Quensel:

Den i andra stycket upptagna hjälpregeln om anmaningsskyldighetens fullgörande läser vara avsedd att tolkas så, att den i första hand givna föreskriften, att hantverkaren skall anses hava fullgjort vad på honom ankommit, om han sänt anmaningen till den adress beställaren uppgivit, skall gälla utan annat undantag än att, om vid tiden för anmaningen adressen hantverkaren veterligt är en annan, anmaningen i stället skall skickas till denna adress. Om hantverkaren vet, att beställaren någon gång efter det han uppgav sin adress erhållit en ny adress, och i anledning därav avlåtit anmaningen till den adressen, men brevet icke bevisligen nått beställaren, skulle hantverkaren således ej kunna åberopa att den nya adressen var den senaste adress beställaren honom veterligen haft. Endast om han kan visa, att den använda adressen vid tiden för anmaningen var den rätta, skall han anses ha fullgjort anmaningsskyldigheten. Goda skäl synas kunna anföras för denna ståndpunkt. Situationen kan t. ex. vara den, att beställaren åt någon å den uppgivna adressen särskilt uppdragit att vidarebefordra till beställaren anlädande post, medan däremot å den adress, till vilken anmaningen skickats, icke finnes någon, som erhållit sådant uppdrag. Emellertid torde hjälpregelns avfattning böra jämkas så, att den åsyftade innebörden tydligare framgår.

Justitierådet Beckman:

Den i andra stycket upptagna hjälpregeln rörande bevisningen om att anmaning skett synes böra något jämkas till hantverkarens fördel. Givetvis

bör som huvudregel inskräpas, att hantverkaren skall avfordra beställaren uppgift om hans adress. Har hantverkaren underlåtit detta därför att han själv känner eller lätt kan taga reda på adressen, bör dock en tillämpning av hjälpregeln icke vara utesluten. Och har beställaren flyttat, synes det böra gå på hans risk, om ett rekommenderat brev icke kan följa honom fram till hans nuvarande adress. Såsom formell förutsättning för försäljningsbefogenhet synes därför icke böra krävas mera än att det rekommenderade brevet skickats antingen till den adress beställaren uppgivit eller ock till den senaste adress han veterligen haft efter beställningen. En annan sak är, att hantverkaren kan ådraga sig skadeståndsskyldighet om han uppsåtligt eller av vårdslöshet skickar anmaningen till en sådan adress att den ej kommer beställaren till handa.

Regeringsrådet Quensel och justitierådet Beckman:

Reglerna om anmaningsskyldighet äro, liksom lagen över huvud, av dispositiv karaktär, och det torde åtminstone tills vidare icke vara nödvändigt att göra dem tvingande. Risken för att de skola sättas ur kraft genom avtal torde nämligen få anses vara ringa. I detta sammanhang är av betydelse, att tryckta klausuler å ett vid beställningen till beställaren lämnat kvitto å godset icke utan vidare innefatta något av honom ingånget avtal samt att även av beställaren verkligt godtagna klausuler kunna bliva ogiltiga jämlikt de grundsatser som kommit till uttryck i avtalslagen och skuldebrevslagen.

3—5 §§.

Lagrådet:

Om, i enlighet med vad ovan förordats, andra stycket i 1 § kommer att bilda en paragraf för sig, 3 §, skulle detta föranleda omnumrering av nu ifrågavarande paragrafer.

I fråga om dessa förekomma även i övrigt vissa erinringar, såsom framgår av det följande.

3 §.

Justitieråden Geijer och Lech samt regeringsrådet Quensel:

Enligt stadgandet i andra stycket skall hantverkaren i god tid underrätta beställaren om tid och plats för auktionen. Underrättelsen skall givas »såvitt ske kan». Detta torde innebära att hantverkaren, om beställaren finnes ha flyttat från den av honom uppgivna adressen, kan bliva skyldig att efterforska hans nya adress. Att hantverkaren icke i detta fall skulle få tillgodonjuta den i fråga om anmaningsskyldighetens fullgörande givna hjälpregeln motiveras av departementschefen med att underrättelseskyldighetens fullgörande icke, såsom anmaningen, skall vara en förutsättning för att försäljning över huvud skall få ske. Om underrättelseskyldigheten försummas, kan påföljden endast bliva att hantverkaren ådrager sig skadeståndsskyldighet.

Då det emellertid, sedan beställaren en gång uppgivit sin adress för hantverkaren, enligt förslaget skall ankomma på beställaren att sörja för att ny adress kommer till hantverkarens kännedom vid äventyr att denne, under lagens förutsättningar i övrigt, äger sälja godset under hand eller bortskaffa det utan att anmaning skickats till annan adress än den uppgivna, synes det mest följdriktigt att beställarens underlåtenhet att hålla hantverkaren underrättad om sin adress även skall kunna medföra det äventyret, att hantverkaren äger fullgöra den nu ifrågavarande underrättelseskyldigheten på samma sätt. Den rätt till skadestånd, som enligt förslaget tillkommer beställaren för den händelse hantverkaren finnes icke ha gjort vad på honom ankommit för att nå beställaren med underrättelse om auktionen, torde för övrigt, i betraktande av svårigheterna att åstadkomma bevisning om skadan, i praktiken bliva av ringa betydelse. Vid sådant förhållande skulle, om underrättelseskyldighet i enlighet med förslaget föreskrives, resultatet måhända bliva, att mindre nogräknade hantverkare åsidosatte föreskriften utan att därigenom utsätta sig för någon nämnvärd risk, medan de mera samvetsgranna understundom komme att få vidkännas besvär och kostnader för efterforskande av beställarens adress.

På grund av vad nu anförts synes vara att förorda, att satsen »såvitt ske kan» får utgå ur andra stycket och att detta i stället erhåller ett tillägg av innehåll att i fråga om sådan underrättelse som där omförmäles skall gälla vad i 2 § andra stycket sägs.

4 §.

Lagrådet:

Den här föreslagna skyldigheten att underrätta ägaren torde icke böra göras beroende av att beställaren anmanats. Vidare synes stadgandet böra kompletteras med en uttrycklig föreskrift om att skyldigheten skall fullgöras i god tid.

5 §.

Justitierådet Beckman:

Ehuru det även utan särskilt stadgande måste anses klart att hantverkaren vid förskingringsansvar är redovisningsskyldig för eventuellt överskott å köpeskillingen, är en regel om skyldigheten på sin plats i den föreslagna lagen. Då närmare regler om hur en redovisningsskyldighet skall fullgöras i allmänhet icke bruka ges, synes det emellertid icke böra stadgas att hantverkaren skall tillställa vederbörande överskottet, utan blott att hantverkaren utan dröjsmål skall avgiva redovisning till beställaren. Tydligen äger beställaren i regel lyfta överskottet, där ej annan visat bättre rätt därtill. Kan hantverkaren icke skäligen anses pliktig att på eget äventyr bedöma, till vilken av dem betalningen skall erläggas, står det dock, såsom departementschefen framhållit, hantverkaren fritt att nedsätta beloppet hos överexekutor enligt 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar. Även då överskottet icke utbetalas till beställaren, synes denne emellertid böra erhålla en redovisningsräkning.

Regeringsrådet Quensel:

På sätt förslaget innehåller lärer hantverkaren böra vara pliktig att tillställa beställaren det belopp varmed köpeskillingen efter avdrag av kostnaderna för försäljningen överstiger hantverkarens fordran. Huruvida man därvid med uttrycket fordran förstår blott fordran för arbete å godset eller även vad hantverkaren i övrigt kan ha att fordra av beställaren, synes likgiltigt med hänsyn till att särskilt förbehåll om kvittningsrätt ej torde behövas.

Är något av de fall för handen, som avses i 1 § i 1927 års lag om gälds betalning genom penningars nedsättande i allmänt förvar, äger ju hantverkaren möjlighet att fullgöra sin ifrågavarande betalningsskyldighet genom dylik nedsättning. Erinran härom synes ej behöfelig i lagtexten. I viss mån berör emellertid den föreslagna lagtexten detta ämne, nämligen genom en bestämmelse som från regeln om plikt att tillställa beställaren överskott undantar fall då annan, hantverkaren veterligt, har anspråk på överskottet. Bestämmelsen är icke klar till sin innebörd. Uttrycket »har anspråk» skulle kunna tolkas antingen så att anspråk framställts eller så att berättigat anspråk föreligger. Bestämmelsen synes vidare befria från skyldigheten att tillställa beställaren beloppet utan att ersätta denna skyldighet med någon annan. Därför är icke uteslutet att hantverkare skulle kunna tro att han, så snart tredje man uppträdde som pretendent, saklöst kunde behålla beloppet i avbidan på att tvisten bleve avgjord. Någon avvikelse från allmänna regler för dylika fall torde dock icke vara påkallad och väl heller knappast åsyftad.

Om erinran att regeln om utbetalning av överskott till beställaren ej är ovillkorlig anses böra intagas i lagtexten, torde dock, i enlighet med vad nyss anförts, orden »där ej annan, honom veterligt, har anspråk på detsamma» böra utbytas mot ett annat uttryck, såsom t. ex. »såframt ej överskottet betalas till annan, som äger bättre rätt därtill, eller beloppet nedsättes i allmänt förvar i enlighet med vad därom är stadgat».

Tydligen bör den till beloppet berättigade äga fordra redovisning av hantverkaren. Härom torde intet uttryckligen behöva stadgas.

Justitieråden Geijer och Lech:

Vi ifrågasätta, om ej senare ledet i paragrafen skulle bättre uttrycka vad som är åsyftat, därest orden »där ej annan, honom veterligt, har anspråk på detsamma» utbyttes mot exempelvis »där anledning ej finnes till antagande att annan kan äga bättre rätt till detsamma».

Justitierådet Lech och regeringsrådet Quensel:

Har innan beställaren blivit skyldig att utlösa godset förbehåll träffats, att överskott, varom i paragrafen sägs, skall tillfalla hantverkaren, torde — i analogi med vad i 37 § andra stycket avtalslagen stadgas för det fall som där avses — ett sådant förbehåll böra fränkännas laga verkan. Måhända

skulle detta kunna utan vidare anses gälla, men till undvikande av tvekan, och särskilt såsom ett påpekande för allmänheten, torde en bestämmelse av detta innehåll lämpligen kunna upptagas i ett andra stycke i paragrafen.

Justitieråden Geijer och Beckman:

Även vi anse att hantverkaren icke bör äga på förhand förbehålla sig, att överskott, varom här är fråga, skall tillfalla honom. Enligt vår mening kan det dock ej antagas annat än att rättstillämpningen även utan uttryckligt stadgande i förevarande lag kommer att ansluta sig till denna i avtalslagen redan nu fastslagna grundsats.

Ur protokollet:

Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Drottningholms slott den 10 februari 1950.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med chefen för handelsdepartementet lagrådets den 31 januari 1950 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 28 oktober 1949 remitterade förslaget till *lag om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats*.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredraganden följande.

Lagrådet har icke haft något att erinra mot att förevarande del av arbetsbetinget nu bleve föremål för en specialreglering. Icke heller har lagrådet riktat några anmärkningar mot de huvudprinciper, på vilka det remitterade förslaget uppbyggts. Däremot ha inom lagrådet framställts olika erinringar i mera speciella frågor.

Vad till en början lagens rubrik beträffar torde, såsom en av lagrådets ledamöter framhållit, av densamma knappast böra krävas mera än att den kortfattat och utan anspråk på fullständighet antyder de yttre konturerna av den faktiska situation som skall kunna medföra försäljningsrätt för hantverkaren. Med hänsyn härtill torde den av mig föreslagna rubriken, som på ett för allmänheten lättbegripligt sätt anger lagstiftningens huvudinnehåll, kunna bibehållas. Att ordet »avhämtats» skulle kunna välla missförstånd i de hänseenden några av lagrådets ledamöter befarat, anser jag knappast vara fallet.

Jag biträder helt lagrådets uttalande om innebörden av orden »fordran för arbete» i 1 § av det remitterade förslaget.

Ingen av lagrådets ledamöter har framställt någon erinran mot den i 1 § föreslagna dubbla fristberäkningen såsom sådan. Däremot ha skilda meningar yppat sig om vilken utgångspunkt som borde väljas för de båda fristerna. Två av lagrådets ledamöter ha förordat, att både sexmånadersfristen och tvåmånadersfristen skola börja löpa först när — förutom att arbetet

slutförts — beställaren kommit i dröjsmål med betalningen. Med hänsyn till att det, såsom lagrådet i annat sammanhang enhälligt uttalat, måste anses vara av stor betydelse att förutsättningarna för realisationsbefogenheten bli så klart angivna som möjligt, synes det emellertid icke lämpligt att anknyta fristberäkningen till ett i praktiken så svårbestämt faktum. Tillbörlig hänsyn till beställarens intressen måste anses tagen, om man i stället utgår från den tid då arbetet slutfördes och fordringen förföll till betalning. I kravet på att fordringen skall ha förfallit bör i förevarande sammanhang — som de båda övriga lagrådsledamöterna framhållit — ej inläggas mera än att rätt skall ha inträtt för hantverkaren att genast utkräva fordringen. Men under det att dessa båda ledamöter ansett, att sexmånadersfristen — oavsett huruvida rätt för hantverkaren att kräva betalning inträtt eller ej — borde börja löpa omedelbart efter det att arbetet slutförts, vill jag föreslå att icke heller denna frist skall räknas från tidigare dag än då rätt för hantverkaren att kräva betalning inträdde. I fråga om utgångspunkten för sexmånadersfristen överensstämmer följaktligen propositionen med det remitterade förslaget.

Beträffande den föreslagna bortskaffningsrätten ha två av lagrådets ledamöter förordat att det såsom ytterligare förutsättning för denna rätt borde uppställas, att det skulle vara förenat med avsevärd olägenhet för hantverkaren att längre vårda godset. Med hänsyn till de bevisvärigheter som kunde föranledas härav synes det emellertid icke lämpligt att uppställa en sådan fordran och bortskaffningsrätten torde även därför utan vara omgärdad med tillräckligt betryggande garantier för beställaren.

Vad lagrådet vid 1 § andra stycket föreslagit har jag beaktat.

Med hänsyn till att försäljning eller bortskaffande icke skall få ske, om anmaningen i något avseende ej uppfyller de i lagen uppställda kraven, anser jag det icke tillrådligt att, såsom två lagrådsledamöter vid behandlingen av 2 § hemställt, kräva flera uppgifter i anmaningen än de i förslaget angivna. Skulle beställaren till äventyrs icke känna till fordringens belopp vid den tidpunkt då han mottager anmaningen, kan han utan svårighet taga reda på beloppet.

Icke heller kan jag tillstyrka, att den i 2 § andra stycket upptagna hjälpregeln ändras på sätt en av lagrådsledamöterna föreslagit. En sådan ändring skulle alltför mycket rubba hjälpregelns konstruktion i berörda del, nämligen att anmaningen i princip skall sändas till den adress beställaren uppgivit.

Den i 3 § andra stycket föreskrivna skyldigheten att underrätta beställaren om tid och plats för auktion är, såsom jag i remissprotokollet framhållit, icke någon förutsättning för att försäljning över huvud skall få ske utan sanktioneras blott av skadeståndsansvar. Med hänsyn härtill vidhåller jag, att det måste anses onödigt att i lagen införa någon särskild regel om sättet för skyldighetens fullgörande. Mot att göra den för anmaningsskyldighetens fullgörande föreslagna hjälpregeln tillämplig jämväl i detta fall talar dessutom, att man därigenom skulle ge anvisning om avsändande av

minst två rekommenderade brev för mellanhavandets avveckling, något som säkerligen i åtskilliga av de enkla förhållanden för vilka lagen särskilt är avsedd skulle te sig alltför omständligt. Men den ståndpunkt jag sålunda intagit vill jag icke heller tillstyrka, att orden »såvitt ske kan» utgå.

Lagrådets påpekanden vid 4 § har jag beaktat.

Såsom jag vid 5 § i remissprotokollet framhållit torde i lagen böra givas en regel om hur hantverkarens redovisningsskyldighet skall fullgöras. Regels formulering har ändrats på sätt en av lagrådets ledamöter förordat.

Jag vill icke tillstyrka, att i förevarande paragraf införes ett nytt stycke av det innehåll två av lagrådets ledamöter föreslagit. I detta hänseende hänvisar jag till vad lagrådets båda övriga ledamöter i denna del anfört.

Slutligen vill jag nämna, att vissa redaktionella jämkningar företagits i det remitterade förslaget. Bland annat har sålunda dispositionen av lagtexten ändrats i enlighet med lagrådets förslag.

Föredraganden hemställer, att det i enlighet med det anförda jämkade förslaget till lag om rätt för hantverkare att sälja gods som ej avhämtats måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Bengt Augustinsson.